

UiO : **Det juridiske fakultet**

Straff ved brudd på dyrevelferdsloven

- med vekt på momentene ved straffutmålingen

Kandidatnummer: 687

Leveringsfrist: 25. april 2015

Antall ord: 15 673

Innholdsfortegnelse

1	INTRODUKSJON	1
1.1	Problemstilling	1
1.1.1	Avgrensing	2
1.2	Rettskilder	2
1.2.1	Rettspraksis	2
1.3	Oppgavestruktur	3
2	DYREVELFERD	4
2.1	Begrepet dyrevelferd	4
2.2	Historisk perspektiv	4
2.2.1	Fra paragraf til egen lov	4
2.2.2	Fra dyrevern til dyrevelferd	5
2.2.3	Dyremishandling	5
2.2.4	Forskning	6
3	STRAFF	7
3.1	Formålet med straff	7
3.2	Vilkår for straff	8
3.2.1	Straffbarhetsvilkårene	8
3.2.2	Skyldkravet i dyrevelferdsloven § 37	8
3.2.3	Pliktsubjekter i dyrevelferdsloven	10
3.3	Brudd på dyrevelferdsloven	11
3.3.1	§12 Avliving	11
3.3.2	§14 Særskilte forbud	11
3.3.3	§24 Stell og tilsyn	13
4	STRAFFUTMÅLING	15
4.1	Hva er straffutmåling?	15
4.2	Strafferammene	15
4.3	Dyrevelferdssaker i konkurrans	16
4.4	Reaksjoner og straff	17
4.4.1	Fengsel	17
4.4.2	Aktivitetsforbud	18
4.4.3	Bot	20
4.5	Overordnede hensyn ved straffutmålingen	21
4.5.1	Prevensjon	22

4.5.2	Likhet.....	23
4.5.3	Forholdsmessighet.....	23
4.6	Straffutmålingsmomenter – i eller utenfor loven?.....	24
4.7	Momenter i straffutmålingen.....	25
4.7.1	Forhold ved handlingen.....	26
4.7.2	Forhold ved domfelte.....	27
4.7.3	Andre forhold.....	36
5	AVSLUTTENDE REFLEKSJONER.....	39
5.1	Likestilt dyrevelferd?.....	39
5.2	Sammenheng mellom vold mot dyr og mennesker.....	41
5.3	Forholdet mellom straff og handling.....	42
5.4	Straffutmålingsmomentene.....	44
5.5	Veien videre.....	45
6	KILDER.....	47
6.1	Litteratur.....	47
6.2	Lover.....	48
6.3	Forskrifter.....	48
6.4	Forarbeider.....	48
6.5	Rundskriv.....	48
6.6	Nettsider.....	49
6.7	Domsutvalg.....	50

"It is true, as we are often reminded, that kindness to animals is among the humbler duties of human charity--though for just that reason among the more easily neglected. And it is true that there will always be enough injustice and human suffering in the world to make the wrongs done to animals seem small and secondary. The answer is that justice is not a finite commodity, nor are kindness and love. Where we find wrongs done to animals, it is no excuse to say that more important wrongs are done to human beings, and let us concentrate on those. A wrong is a wrong, and often the little ones, when they are shrugged off as nothing, spread and do the gravest harm to ourselves and others."

- Matthew Scully (2003)

1 Introduksjon

Dyrenes stilling og rettsvern får stadig oppmerksomhet i media, og med det opplever vi fokus på dyrs rettigheter og hvordan vi mennesker bør behandle dem på en god måte.¹ Jeg har selv hatt hund, katt og diverse produksjonsdyr som en del av oppveksten min, så det har blitt en hjertesak for meg at saker som angår brudd på dyrevelferdsloven blir bedre belyst og at det vies større ressurser til oppklaring av slike saker. Min nysgjerrighet på straffnivået i slike saker var grunnen til at jeg ville sette meg spesielt inn i straffutmålingsmomentene. Fokuset i media på straffnivået i dyrevelferdssaker gjør temaet interessant også ut fra et faglig perspektiv.² Min motivasjon for å skrive denne oppgaven er således at jeg både ønsker dypere innsikt i temaet, fordi det betyr mye for meg personlig, og jeg har et håp om at denne oppgaven kan bidra positivt i videreutviklingen av dyrenes rettigheter. Forhåpentligvis gir oppgaven min en ny vinkling på temaet og fører til større bevissthet omkring straffutmålingsmomentenes betydning for straffnivået og hvordan de vektlegges i dyrevelferdssaker.

1.1 Problemstilling

Temaet for oppgaven er "Straff ved brudd på dyrevelferdsloven—med vekt på momentene ved straffutmålingen." Jeg vil i fremstillingen ikke skille mellom spesielle typer dyr eller begrense det til kun å ta med en type brudd på dyrevelferdsloven. Jeg vil heller eksemplifisere momentene med brudd fra rettspraksis, uavhengig av om det er en ren dyrevelferdssak, eller dyrevelferd kun er en liten del av saken. Momentene jeg går gjennom for straffutmålingen kunne vært brukt på hvilken som helst sak og er ikke spesielle for brudd på dyrevelferdsloven. Det som får de relevante momentene til å gå fra generelle til spesielle, er måten de blir anvendt i disse typen saker. Straffereaksjonene vil også være en viktig del av oppgaven, da reaksjonene er et resultatet av en avveining av momentene, og således vil kunne si noe om hva denne typen avveining resulterer i. Jeg ønsker, og har hatt som et tydelig formål med denne oppgaven, å belyse de sidene av rettspraksis jeg mener er paradoksale eller ikke fungerer etter lovens intensjon, slik at alle dyr kan få det rettsvern jeg mener de har krav på i et moderne samfunn.

¹ Økokrim 3. desember 2014.

² St.meld.nr.12 (2002-2003) pkt. 1.

1.1.1 Avgrensing

I gjennomgangen av momenter bruker jeg eksempler fra saker om brudd på dyrevelferdsloven. Oppgaven tar kun for seg de brudd som gjøres direkte i dyrevelferdsloven eller på forskrifter tilhørende loven. Jeg utelater hundeloven, viltloven og andre slike nærliggende lover hvor det også er snakk om dyrevelferd. Dette fordi dyrevelferdsloven ligger til grunn for behandlingen av dyr som omfattes av disse lovene, men de tilgrensede lovene mer regulerer bruken av dem, og å innlemme disse vil gjøre oppgaven for omfattende og føre fokuset vekk fra dyrevelferden.

1.2 Rettskilder

Av rettskilder er det lovteksten, forarbeider, rettspraksis, juridisk teori og reelle hensyn som er de mest sentrale for denne oppgaven, som også er de mest relevante rettskildene ellers.³ Av forarbeider bruker jeg i størst grad forarbeidene til nåværende dyrevelferdslov. I rettspraksis er det avgjørelsene fra Høyesterett som har størst rettskildemessig vekt, men i dommene som belyses i denne oppgaven var de fleste avgjørelser fra underrettene, så disse vil her i størst grad vise praksis på området.

1.2.1 Rettspraksis

Rettspraksis utgjør mye av kildegrunnet for denne oppgaven, da det er de forskjellige dommer, kjennelser og beslutninger som belyser bruken av de generelle straffutmålingsmomenter og i hvor stor grad de tillegges vekt ved brudd på dyrevelferdsloven. Jeg har lest og vurdert 225 dommer, som alle er funnet på lovdata.⁴ Det finnes flere dommer enn dette, men utvalget mitt fra lovdata er stort nok til at jeg kan se hva som skiller seg ut som spesielt og ikke på området. Av de 225 dommene har jeg 118 med i utvalget. Jeg har da valgt vekk frifinnelser og dommer hvor de brukte begrepene dyrevern eller dyrevelferd, men det ikke var av betydning for tiltalepunktene eller straffutmålingen. Flere av forholdene har vært inntatt flere instanser. Jeg har da kun siste instans med i utvalget, men har tatt med eventuelle viktige ting fra tidligere instanser der det er nødvendig. Det var også flere av dommene som brukte begrepet dyrevelferd, men hvor lovbruddet var hjemlet i tilgrensede lover.⁵ Disse ble da holdt

³ Eckhoff (2001) s. 23.

⁴ Stikkord: dyrevern*, dyrevelferd*, 1990-2015*.

⁵ Hundeloven, Viltloven m.m.

utenfor mitt utvalg. Dommene er fra 1990 til i dag og er fordelt på 11 saker fra høyesterett, 55 saker fra lagmannsretten og 52 saker fra tingretten.

1.3 Oppgavestruktur

Oppgaven er strukturert slik at jeg først tar kort for meg utviklingen innen dyrevelferd i del 2, før jeg i del 3 tar for meg den generelle bakgrunnen for straff, vilkår for straff ved brudd på dyrevelferdsloven og hvilke bestemmelser som skiller seg ut ved brudd på dyrevelferdsloven. Del 4 tar for seg straffutmålingen, med hovedvekt på momentene som brukes i dyrevelferdssaker og hva straffutmålingen i denne typen saker fører til av straff. I oppgavens del 5, tar jeg opp noen avsluttende refleksjoner knyttet til dyrevelferd, straffutmåling på området og utviklingen videre.

2 Dyrevelferd

2.1 Begrepet dyrevelferd

Dyrevelferd er et begrep som har fått større fokus etter innføringen av dyrevelferdsloven i 2009. Loven symboliserer et skille i lovverket for dyr, hvor velferden får større fokus. Dyrevelferd har i det moderne samfunn blitt et viktig tema og det er flere ulike definisjoner på hva dyrevelferd faktisk er.⁶ I forarbeidene til loven var det blant høringsinstansene og departementet bred enighet om at dyrevelferd kan defineres som «... individets subjektive opplevelse av sin mentale og fysiske tilstand som følge av dets forsøk på å mestre sitt miljø.»⁷ Miljøet må være tilpasset dyrenes behov for stimuli og utfoldelse, hvor trygghet og trivsel er sentrale momenter.

2.2 Historisk perspektiv

Grunnlaget for lovfestet beskyttelse av dyr, kom delvis på grunnlag av forskeren Charles Darwins verk, som blant annet påpekte at det er gradforskjeller mellom dyr og mennesker, og ikke vesensforskjeller. Moralfilosofien som utviklet seg på 1800-tallet var også en viktig bakgrunn for å forstå utviklingen av dyrevelferdslovene. Utilitarismen hevdet at sum av nytte eller lidelse for samfunnet som helhet spiller inn som en faktor når moralske valg skal tas, og derfor mente blant annet Jeremy Bentham at menneskene hadde moralske forpliktelser ovenfor dyr, fordi dyr også kan lide.⁸

2.2.1 Fra paragraf til egen lov

Vernet av dyrs rettigheter startet i Norge med et forbud mot dyreplageri i straffeloven av 1842 og utviklet seg videre med forbudet mot sjekting i 1929.⁹ Den virkelig radikale endringen på området kom med Norges første dyrevernavlov i 1935. Dette markerte et stort skille for dyrenes vern, fra forbud mot dyreplageri og sjekting, til en hel lov som forbød vanskjøtsel, med et mål om å hindre lidelser. Videre utvikling kom med den nye dyrevernavloven av 1974 som mer gikk i retning av dyrenes egenverdi, hvor loven ikke lenger "bare" var til hindring av lidelse, men man skulle her også søke å hindre "unødig lidelse". Hensynet til det enkelte dyr og dets egen-

⁶ Hedonisme: Kjennetegnet på et godt liv er mange gode opplevelser og få negative opplevelser. Preferanseteorien: Et godt liv er å oppnå det man vil. Perfeksjonisme: For å ha et godt liv må man gjøre det godt, ikke bare ha det godt. (Artikkel "Dyrevelferd", Dyreetikk, s. 212)

⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.94.

⁸ Mejdell (2011) s. 11.

⁹ Sjekting: Å tappe blod fra dyr som slaktes uten bruk av bedøvelse.

verdi fikk større fokus. Dagens lov ble vedtatt i 2009 og utmerket seg ved å tydeliggjøre dyrenes stilling i samfunnet ved å fremme dyrevelferden og respekt for dyr.¹⁰

2.2.2 Fra dyrevern til dyrevelferd

Menneskets syn på dyrene har forandret seg over tid og dette kan man se i den stadige utviklingen som gjenspeiles i loven. Fra tidligere å verne dyr mot vonde handlinger og forhold, har fokuset utviklet seg til også å gjelde dyrenes velferd ellers. Det er ikke lenger slik at vi slår oss til ro med at dyr har det godt så lenge de ikke blir mishandlet. Loven gjenspeiler samfunnets moralske ansvar som ønsker å sørge for dyrenes velferd, også utover vernet mot smerte. Dette kan sees i sammenheng med utviklingen av dyrenes stilling gjennom historien. Dyrene har gått fra å være et transportmiddel og kilde til mat, til å bli vesen som også har andre verdier for mennesket, blant annet som følgesvenn og kilde til underholdning. Samfunnets syn på dyrearter og betydningen av disse er forskjellig på bakgrunn av holdningene til de forskjellige dyrearter. Dette reiser spørsmålet om dyrevelferden i praksis er lik for alle dyr som er beskyttet av loven.

2.2.3 Dyremishandling

I litteraturen skilles det mellom pinepåføring og vold. Selv om vold i seg selv nesten alltid utgjør pine, er det mange tilfeller av pinepåføring som ikke er vold. Med pinepåføring beskriver forfatter Rune Ellefsen skillet godt med begrepene lovlig og ulovlig pinepåføring. Her kan det være vanskelig å skille mellom de tilfeller hvor "dyrholder" bruker makt for irettesetting og tilfeller hvor det går over streken til å bli et brudd på dyrevelferdsloven.¹¹ Skillet mellom hva som er lovlig maktbruk og ikke, ser vi også i relasjonen mellom foreldre og barn.

Gjennom tidene har dyrenes posisjon endret seg fra å være primært bruks og nyttedyr til å ha fått en egen stilling, hvor velferd og det enkelte dyrs verdi står sentralt. Dyrevelferdstematikken har reist spørsmålet for hvor grensen skal gå for menneskets mulighet til utnyttelse av dyrene til mat og lignende. Mennesker skal fortsatt kunne bruke dyrene på slik måte det er ønskelig og nyttig for samfunnet, men den institusjonelle pinepåføringen dette medfører skal oppfylle visse krav og gi best mulig dyrevelferd i den aktuelle situasjon. Som det fremgår av forarbeidene til dyrevelferdsloven, er det en intensjon med loven å finne det «... rette balanse-

¹⁰ Mejdell (2011) s. 11-13.

¹¹ Ellefsen (2013) s. 67.

punktet mellom hensynet til dyrs interesser og nytten eller nødvendigheten ut fra menneskers ståsted."¹²

2.2.4 Forskning

Forskningen på dyrevelferd bygger på tidligere forskning på atferd, fysiologi og medisin hos dyr. Målet med forskningen er å finne fram til objektive kriterier for dyrenes trivsel under ulike forhold.¹³ Både i litteraturen på området og i forarbeidene blir det uttrykt at det er velferdsforskningen som må være grunnlaget for hva dyrevelferd skal være, og at det ikke skal være velferd basert på menneskers egne interesser og følelser.¹⁴ Dette er uttrykt slik for å sikre at det er dyrenes behov som kommer først. Momentene som brukes i denne naturvitenskapelige forskningen er viktig for å kunne avklare hvordan dyrene faktisk har det, men diskusjonen om det er slik dyr faktisk bør ha det og hva som eventuelt kan bedre dyrenes situasjon, er mye avhengig av etiske vurderinger. De da etiske vurderingene som er nødvendig for bedring av dyrenes velferd, er hovedelementet i dyrevelferdsloven og dette kommer til uttrykk gjennom stortingsmeldingen om dyrevelferd som er "den etiske plattform ... som skal være førende for holdninger til og behandling av dyr i vårt samfunn ...".¹⁵

¹² Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 23.

¹³ Sandøe, Johnsen, Christiansen (2000) s. 211.

¹⁴ Sandøe, Johnsen, Christiansen (2000) s. 211, og Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 18.

¹⁵ St.meld.nr.12 (2002-2003) pkt. 9.

3 Straff

3.1 Formålet med straff

"Straffen er et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde."¹⁶ I forarbeidene til den nye straffeloven av 2005 står det at "Gjengjeldelse kan ikke være straffens formål".¹⁷ Videre under samme punkt står det at "... formålet må være å styre atferd i fremtiden, og herigjennom å bidra til et samfunn og en sameksistens som en ut fra gjeldende verdiprioriteringer anser som ønskelig. Selve straffeinstitusjonen har således forebyggelse – prevensjon – som sitt formål."

At forebyggelse er formålet med straff kan fremstå noe snevert. Det gir inntrykk av at man straffes for å unngå nye lovbrudd og brukes som et avskrekkende eksempel for allmennheten. Formålet med straff er mer enn bare forebyggelse. Prevensjonshensynene det begrunnes med bygger blant annet på gjengjeldelse. Gjengjeldelse er viktig for å signalisere til allmennheten at brudd på loven får sin straff og fokuset ikke bare er på fremtidig forebygging, slik at folket ikke tar loven i egne hender dersom lovbrudd forekommer ustraffet. Rettfærdigheten ved gjengjeldelse er viktig for den generelle rettsfølelsen. Siden gjengjeldelse blir en naturlig følge av straff, kan en si at virkningen som ligger i prevensjonshensynene er formålet med straff, ikke bare forebyggelse i seg selv. Det at en handling er straffbar er også holdningsskapende i seg selv, fordi det bidrar til å skape moralske hemninger mot handlingen.¹⁸

Med den nye dyrevelferdsloven fikk loven en formålsparagraf som fastslår at "Formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr."¹⁹ Da vil formålet med straff for brudd på dyrevelferdsloven være å reagere ved disse lovbrudd, for å fremme lovens formål og beskytte de verdiprioriteringene som ligger til grunn for loven.

¹⁶ Andenæs (1976) s. 352 referert til i Rt.1977 s.1207.

¹⁷ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s.77.

¹⁸ Lilleholt (2009) s. 763.

¹⁹ Dyrevelferdsloven § 1.

3.2 Vilkår for straff

3.2.1 Straffbarhetsvilkårene

For at en skal kunne straffes, må fire kumulative vilkår være oppfylt. Disse har hjemmel i lov og blir i juridisk teori omtalt som straffbarhetsbetingelser.²⁰ For at domstolen skal kunne illegge noen straff, må det være hjemmel i lov, tiltalte må være tilregnelig og det kan ikke foreligge noen straffrihetsgrunner som for eksempel nødverge eller nødrett. Sist men ikke minst, det må foreligge subjektiv skyld.²¹ Utover de grunnleggende straffbarhetsvilkårene har spesiallovgivninger i tillegg egne betingelser for brudd på disse. Dyrevelferdsloven har for eksempel utover grunnvilkåret om subjektiv skyld, et krav om bestemt skyldgrad.

3.2.2 Skyldkravet i dyrevelferdsloven § 37

Skyldkravet er forsett eller grov uaktsomhet, jf. dyrevelferdsloven § 37 første avsnitt første setning.²² Det skjerpede skyldkravet om grov uaktsomhet kom med dyrevelferdsloven i 2009 og utelukker uaktsomhet som en kvalifisert skyldform. Etter denne endringen i skyldkravet, har det blitt viktigere å skille mellom alminnelig og grov uaktsomhet.

Den nye straffelovens §23 skiller mellom vanlig og grov uaktsomhet, og ved å se på vilkårene for de to er det tydelig at mange handlinger etter det skjerpede skyldkrav i nåværende dyrevelferdslov faller utenfor straffebestemmelsen. I Hålogaland lagmannsrett ble en kvinne i 2005 dømt for uaktsom overtredelse av dyrevernsloven og måtte som straff betale en bot på 15.000 kr. Hun hadde transportert fem hunder i en henger på en varm sommerdag og hennes uaktsomhet førte til overoppheting og død for tre av hundene.²³ I Rt. 2009 s. 1595 var skyldgraden alminnelig uaktsomhet, hvor et slakteri utsatte slakting over helgen og ga dyrene feil fôr. Dette førte til at flere dyr omkom og ble utsatt for lidelser.

Dette er hendelser som etter dagens dyrevelferdslov ikke ville vært straffbare. Det kan tenkes at retten ville vurdert tilfellene annerledes dersom de skjedde i dag, så de likevel kunne kvalifisert til en gjeldende skyldform. Det oppfordrer uansett retten til å være oppmerksom på skil-

²⁰ Eskeland (2013) s. 70.

²¹ Grunnloven § 96, EMK art 7, Strl. §§ 40, 42, 44-48.

²² For nærmere beskrivelse av formene for forsett se oppgavens punkt 4.7.2.3.

²³ LH-2005-56437.

let mellom alminnelig og grov uaktsomhet. Vurderingen av om det foreligge grov uaktsomhet må begrunnes i en svært klanderverdig handling hvor det er grunnlag for sterk bebreidelse.²⁴

3.2.2.1 *Medvirkning*

Dyrevelferdsloven § 37 første ledd siste punktum gjør det klart at denne straffebestemmelsen på samme måte gjelder medvirkning. I en kjennelse fra Borgarting lagmannsrett i 2001 ble siktedes dom på kombinert betinget og ubetinget fengselsstraff gjort om til betinget i sin helhet. Dette var straff for flere forhold, blant annet psykisk medvirkning til drap på 3 katter.²⁵

3.2.2.2 *Forsøk*

Utgangspunktet i straffeloven er at forsøk på forsettlig forbrytelser er straffbart, noe som også blir videreført i den nye straffeloven.²⁶ Dyrevernloven før endringen i 2001 gjorde forsøk på overtredelse av loven straffbart, men med lovendringen ble denne setningen fjernet. Dette kan henge sammen med at overtredelser av loven før 2001 var å regne som forseelser og det av den grunn var nødvendig å presisere at forsøk var straffbart, siden straffeloven har som unntak at forsøk på forseelse ikke kan straffes. I forarbeidene til lovendringen i 2001 står det at «Straff for forsøk og medvirkning vil følge direkte av straffelovens bestemmelser og setningen kan utgå her».²⁷ Denne ordlyden taler for at det fortsatt skulle være straffbart. Etter forarbeidene til dagens lov kom departementet til at det ikke er hensiktsmessig å straffe forsøk på overtredelse av dyrevelferdsloven.²⁸ Det at det er hensiktsmessig utelukker ikke at det ikke er mulig. Formål og hensyn bak dyrevelferdsloven taler for at det skal være mulig, jeg viser her til lovens § 3 hvor det står at dyrene skal beskyttes for «fare for». Den fare som ligger i et eventuelt forsøk vil dermed kunne være en overtredelse av dyrevelferdsloven. I utvalget har jeg ikke kommet over noen saker som gjelder forsøk, men loven utelukker ikke at det i fremtiden skal kunne straffes.

²⁴ Straffeloven 2005 § 23 (2).

²⁵ LB-2001-1947.

²⁶ Strl. § 49, Straffeloven 2005 § 16.

²⁷ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s. 15.

²⁸ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 89.

3.2.3 Pliktsubjekter i dyrevelferdsloven

I dyrevelferdsloven er "dyreholder" pliktsubjekt i flere av de materielle bestemmelsene.²⁹ I andre bestemmelser i loven, blir pliktsubjektet nærmere definert av den bestemte handling eller aktivitet.³⁰ I de tilfeller hvor det ikke fremgår av bestemmelsene hvem som er pliktsubjektet, retter loven seg mot "enhver".³¹ Begrepet "dyreholder" ble en del av loven med den nye dyrevelferdsloven i 2009. Tidligere dyrevernloven hadde til da vært begrenset med begrepene "eier" og "innehaver".³² I forarbeidene til dagens lov står det at "Dyreholder kan både være eier eller annen person som har ansvaret for dyret, permanent eller midlertidig."³³ Som eksempel viser jeg her til en dom fra Hålogaland lagmannsrett i 2002 hvor en mann og kvinne stod tiltalt for brudd på dyrevelferdsloven. Kvinnen begrunnet sin uskyld med passivitet som eier og at det var hennes samboer som hadde den daglige driften. Som følge av de alvorlige konsekvensene vanrøkten av dyrene på gården medførte, mente retten at det ikke var snakk om unnskyldelig passivitet og hun ble derfor dømt til et rettighetstap på 5 år.³⁴

Dagens begrep om dyreholder er etter ordlyden og forarbeidene å forstå en utvidelse som omfatter flere personer enn bare "eier" og "innehaver". Brudd på dyrevelferdsloven kan også begås av en juridisk person. Dette innebærer at også foretak kan straffes. Gjerningsbeskrivelsen er da dyrevelferdsloven, mens straffebestemmelsen ligger i straffelovens §48 a første avsnitt første setning. Etter gjennomgangen av rettspraksis ble det klart at dette er noe som skjer sjelden. Fra 1990 til i dag, fant jeg 1 dom hvor dette var tilfelle, jf. Rt. 2009 s. 1595, hvor uaktsomhet førte til en foretaksbot på 300.000 kr.

Pliktsubjektene i dyrevelferdsloven og utvidelsen av de personer den omfatter, er av betydning for straffutmålingen i den grad at det gir føringer for hvor mye ansvar og plikt til å gripe inn som ligger i begrepet "dyreholder" og de mennesker dette omfatter. For eksempel vil en eiers ansvar ofte være mer omfattende enn om det gjelder en avløser.³⁵

²⁹ Dyrevelferdsloven §§ 6, 8 og 24.

³⁰ Dyrevelferdsloven § 12.

³¹ Dyrevelferdsloven §§ 4 og 5.

³² Dyrevernlova (1974).

³³ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) 93.

³⁴ LH-2002-786.

³⁵ Mejdell (2011) s.267.

3.3 Brudd på dyrevelferdsloven

Brudd på dyrevelferdsloven kan være mange. Det innbefatter også brudd på forskrifter og vedtak som har hjemmel i loven.³⁶ En uttømmende gjennomgang av alle mulige brudd vil ta for stor plass og vil være utenfor denne oppgavens rekkevidde. Jeg vil belyse bruddene ved å ta for meg de som skiller seg ut som mest benyttet i rettspraksis, dyrevelferdslovens §§ 12, 14 og 24.

3.3.1 §12 Avliving

Det er etter dyrevelferdsloven § 12 et krav om at avliving skjer på dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.³⁷ Hva som er "forsvarlig måte" vil være avhengig av kunnskap om dyrearten, utviklingstrinnet og de forskjellige avlivingsmetodene.³⁸ Det kan ikke stilles samme krav til avliving ved jakt og fangst som ved dyrehold, men fellesnevneren er man på best mulig måte må ivareta dyrenes velferd. Som eksempel viser jeg her til en dom fra Hålogaland Lagmannsrett i 2008 hvor den tiltalte, en reindriftsutøver, ble dømt for overtredelse av dyrevernsloven §31, jf. §9 og måtte betale en bot på 5000 kr.³⁹ I dette tilfellet hadde den tiltalte brukt en metode som var av gammel samisk sedvane, men det ble av retten avklart at sedvane som bryter med de hensyn loven bygger på ikke kan rettferdiggjøre handlingen.

3.3.2 §14 Særskilte forbud

Etter § 14 i dyrevelferdsloven er det forbudt å a) utøve vold mot dyr, b) hensette dyr i hjelpe-løs tilstand, c) ha seksuell omgang med eller foreta seksuelle handlinger med dyr, og d) bruke levende dyr som fôr eller agn.

Forarbeidene legger til grunn at en voldshandling er når man "bevisst eller uaktsomt påfører dyr påkjenninger og belastninger eller utsetter det for sterke aversiver, som ikke er nødvendige av hensyn til dyret selv eller annet legitimt formål."⁴⁰ Naturlig språklig forståelse av ordet "utøve" tilsier at det er handlingen i seg selv som gjelder og ikke eventuelle følger. Dette er tilfellet også i straffelovens § 228 hvor det står "Den, som øver Vold..". I de tilfeller hvor dyret avlives på en voldelig måte, som en ikke forsvarlig måte ofte vil karakteriseres som, kan

³⁶ Dyrevelferdsloven § 37.

³⁷ Dyrevelferdsloven § 12 (1).

³⁸ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.100.

³⁹ LH-2008-56163.

⁴⁰ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 103.

denne bestemmelsen om vold og bestemmelsen om avliving brukes samtidig i idealkonkurrens.⁴¹

I Oslo tingrett i 2012 ble en mor og hennes sønn dømt for overtredelse av §37 jf. § 14 første ledd bokstav a. Sønnen hadde mishandlet en hund, moren kjøpte da ny hund og denne døde etter 16 dager. Det var store skader på begge hundene. Retten omtalte det som forsettlig og forkastelig. Sønnen fikk 120 dager ubetinget fengsel og tapte retten til å ha hund "inntil videre".⁴²

I forarbeidene til dyrevelferdsloven står det at begrepet "vold" i dyrevelferdsloven "...i hovedsak, og så langt det passer, være sammenfallende med samme begrep i straffeloven §228."⁴³ Dette taler for at tolkningen av begrepet skal være mest mulig i samsvar i straffeloven og dyrevelferdsloven.

Å hensette dyr i hjelpeløs tilstand retter seg mot følgene av handlingen.⁴⁴ Det ligger i ordet "hjelpeløs" at et dyr etterlates i en slik situasjon at de ikke har det de trenger for å klare seg, som tilgang på mat, drikke og utfoldelse. Forarbeidene viser til at en slik situasjon kan være "... å holde dyr innestengt i bil hvor luftkvaliteten og/eller temperaturen medfører vesentlige påkjenninger." eller "...dersom dyr overlates til seg selv innendørs eller ute for eksempel i forbindelse med lengre fravær eller for å kvitte seg med dyret."⁴⁵

I LH-2005-56437 ble fem hunder transportert i en henger over lengre tid på en dag med høy temperatur og uten tilgang på vann. Eier ble dømt til å betale en bot på 15000 kr. Dette kan karakteriseres som en hjelpeløs tilstand. Hundenes oppholdsplass var begrenset og forholdene gjorde det vanskelig å klare seg.

Bestemmelsens bokstav c forbyr seksuell omgang og andre seksuelle handlinger med dyr. Dette er nytt med dagens lov fra 2009 og forbudet gjelder for handlingene, uavhengig av om dyret skulle ha en positiv eller nøytral opplevelse.⁴⁶ Det er lite rettspraksis på området, men

⁴¹ Mejdell (2011) s. 173.

⁴² TOSLO-2012-184419.

⁴³ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 50.

⁴⁴ Mejdell (2011) s. 177.

⁴⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 103.

⁴⁶ Mejdell (2011) s. 179.

jeg kan vise til en dom fra Gulating lagmannsrett i 2012 hvor en mann blant annet ble dømt for brudd på denne bestemmelsen. Bakgrunnen for dette var at han fikk samboeren sin til å slikke og suge en hunds penis, samtidig som han selv tidvis holdt hundens penis i sin hånd og tok bilder av det.

Bokstav d forbyr bruk av levende dyr som fôr eller agn. Det er da ment som bruk til andre dyr.⁴⁷ Dyr som ikke er beskyttet av lovens § 2 er heller ikke beskyttet av denne bestemmelsen. Meitemark er et eksempel som ikke rammes, noe mange forbinder med bruk som agn til fiske. Brudd på denne bokstav kan også gå under vold i bokstav a og disse kan da brukes i ideal-konkurrens.⁴⁸

3.3.3 §24 Stell og tilsyn

Dyrevelferdsloven § 24 stiller krav til sikring av at dyr får godt tilsyn og stell og utdyper dette i bestemmelsens bokstav a-d. Det gjennomgående er at dyrene skal få mat, vann og beite/oppholdsplass av god kvalitet. Hva som ligger i dette for de forskjellige dyrearter, reguleres i de forskjellige forskriftene tilhørende loven. Storfe skal for eksempel ha tilsyn to ganger for dagen når de oppholdes inne og minst en gang for dagen der de oppholdes ute.⁴⁹

Videre skal dyrene beskyttes mot farer som skade, smitte og sykdom. Dyrene har rett til å få nødvendig behandling og bli avlivet i de tilfeller hvor det er nødvendig. Kravene varierer fra art til art og utdypes derfor nærmere i de aktuelle forskrifter.

Brudd på denne bestemmelsen omtales ofte som vanskjøtsel, og det er flestparten av sakene fra utvalget som omhandler denne typen lovbrudd. En grunn til at dette utgjør store delen av sakene kan være at slik omsorgssvikt over tid er vanskelig å skjule for omverdenen. Bestemmelsen om vold og avliving kan være "offer" for store mørketall.

"Vanskjøtsel fører ofte ikke til synlig skade, og varer over tid. Utøvelse av fysisk vold er derimot en konkret hendelse, et tids- og situasjonsbestemt lovbrudd, ofte dramatisk, og noe som kanskje oppfattes mer som en politisak enn et anliggende for dyrevernnemda(Mattilsynet)".⁵⁰

⁴⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 104.

⁴⁸ Mejdell (2011) s. 181.

⁴⁹ Forskrift om hold av storfe § 17.

⁵⁰ Larsen (2003) s. 30.

Som eksempel viser jeg her til en dom fra 2012 i Lofoten tingrett. Her ble en mann dømt til fengsel i 100 dager og fikk et aktivitetsforbud i 15 år. Saken gjaldt grov vanskjøtsel av 150 griser. Retten la stor vekt på grovheten i at han hadde vist total mangel på omsorg for besetningen i måten han lot som om alt var i orden når noen spurte.⁵¹

⁵¹ TLFOT-2012-99268.

4 Straffutmåling

4.1 Hva er straffutmåling?

I de tilfellene hvor tiltalte blir funnet skyldig, skal det utmåles en straff.⁵² Straffutmåling består i å sette straffens art og lengde, å velge mellom betinget og ubetinget dom og å avgjøre hvordan straffen skal fordeles mellom de ulike reaksjonene i tilfeller hvor det er aktuelt å ilegge flere. Reaksjoner som skiller seg ut som dominerende ved denne typen lovbrudd er fengselsstraff, bøter og aktivitetsforbud.⁵³ Straffutmåling er en skjønnsmessig vurdering hvor dommeren må holde seg innenfor visse rammer og ta hensyn til flere straffutmålingsmomenter. Rammene det her siktes til er strafferammen for det aktuelle lovbruddet. Rammene må sees i sammenheng med de rettskilder og momenter som er relevant for utmålingen. Typisk er dette forarbeider og rettspraksis som gjør strafferammen snever eller vid. Som Johs. Andenæs påpeker får dommeren den viktigste veiledningen ”...gjennom rettsbruken, straffutmålingstradisjonen. Gjennom rettspraksis utkrystalliseres det etter hvert normer som i høy grad begrenser den frihet som de vide strafferammene tilsynelatende gir.”⁵⁴ Straffutmålingstradisjonen klargjør momenter som typisk kan og skal vektlegges ved straffutmålingen, og det er dette som er hoveddelen for denne oppgaven, sammen med betydningen dette har for den endelige utmålte straffen.

4.2 Strafferammene

Etter lov om dyrevern fra 1974 var strafferammen bøter eller fengsel i opp til 6 måneder og ved gjentatte brudd på loven, bøter eller fengsel i inntil 1 år. Overtredelse av denne loven ble frem til lovendring i 2001 sett på som forseelser.⁵⁵ I forarbeidene til denne lovendringen ble det lagt vekt på de allmennpreventive hensyn som en begrunnelse for nødvendigheten av en skjerpet strafferamme. Endringen medførte et skille mellom alminnelige og grove brudd. Ved grovt brudd ble det nå mulig å dømme til fengsel i inntil 3 år. I etterkant av den skjerpede strafferammen blir det i større grad referert til formålet med allmennpreventive hensyn i straffutmålingen.⁵⁶

⁵² Unntakene her er de saker hvor dommeren har en skjønnsmessig adgang til frifinnelse. Retten har mulighet til å frifinne selv om straffbarhetsvilkårene er oppfylt i enkelte tilfeller, jf strl. §§ 58, 59, 228 3. ledd.

⁵³ Strl. § 15.

⁵⁴ Andenæs (2004) s. 457.

⁵⁵ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s. 4.

⁵⁶ THAUG-2010-15524.

Med dyrevelferdsloven av 2009 er strafferammen fortsatt den samme, men det fremgår klart av forarbeidene at det er et ønske om at straffene skjerpes i større grad enn tidligere i de groveste sakene.⁵⁷ Den vesentlige endringen i 2009 var lovens skyldgrad. Det gikk nå fra å være krav om forsett eller uaktsomhet til å nå være forsett eller grov uaktsomhet.

4.3 Dyrevelferdssaker i konkurrans

Straffutmålingen bestemmes etter reglene for konkurrans i de tilfellene hvor vedkommende er dømt for flere forhold. Hvilke forhold dette er vil komme tydelig frem i hvordan tiltalen blir utformet. For straffutmålingen kommer det fram gjennom domsslutningen. Nåværende straffelov §§ 62 og 63 gir retningslinjer for utmåling av straff i slike saker, hvor hovedprinsippet er at det ved flere forbrytelser skal gis strengere straff enn minstestraft, men ikke overstige det dobbelte av den høyeste straff. Jeg vil her påpeke at konkurrans ikke er et moment som er sentralt for denne oppgaven. Konkurrans regulerer de ytre rammer for straffutmålingen, og de sentrale momentene i denne oppgaven skal belyse grensene innenfor strafferammen.

Det er likevel av interesse å kort drøfte konkurrans, da brudd på dyrevelferdsloven ofte straffes etter reglene for konkurrans sammen med andre lovbrudd. Brudd på dyrevelferdsloven blir i tilfeller av konkurrans ofte sett på som den "minst alvorlige" del av saken og har ikke samme verdi i straffutmålingen. Typisk for dyrevelferdssaker i konkurrans er at det i straffutmålingen står at "Overtredelsen av dyrevernsloven ville isolert medført en straff av bot, og er betraktet som en skjerpende omstendighet."⁵⁸ LG-2012-99997 gjaldt i hovedsak tiltalepunkter som voldtekt og legemsbeskadigelse. Saken bestod også av to brudd på dyrevelferdsloven, hvorav det ene tilfelle var for å "...forsettlig eller grovt uaktsomt å ha utøvd seksuell omgang med eller foretatt seksuelle handlinger med dyr, eller medvirket til dette." Grunnlaget for dette var at domfelte holdt rundt hundens erigerte penis og tok bilder av hendelsen med sin mobiltelefon.

Dette er ett av mange eksempler fra domsutvalget mitt hvor brudd på dyrevelferdsloven blir betraktet som en skjerpende omstendighet i seg selv. I disse sakene er det flere andre tiltaleposter av mer alvorlig grad og det er naturlig at det er de mest alvorlige punkter det må vies mest tid til. Men når noen av de groveste overtredelsene av dyrevelferdsloven blir avgjort med

⁵⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 88.

⁵⁸ LG-2012-99997.

bøtestraff, kan det fremstå som uforholdsmessig at det så ofte "bare" blir et skjerpende moment.

4.4 Reaksjoner og straff

Etter en avklaring av skyldspørsmålet og avveining av straffutmålingsmomentene, skal domstolen velge reaksjon. Av reaksjoner skiller man mellom de reaksjoner som er straff og de reaksjoner som ikke er straff. Hvilken type lovbrudd som omhandles gir føringer for om reaksjonen er straff eller ikke. Uansett om reaksjonen er straff eller ikke, er det mulig at det gis en kombinasjon av flere. Dette er vanligst i straffer om brudd på dyrevelferdsloven. I domsutvalget mitt for denne oppgaven var det 27 % av pliktsubjektene som fikk en en type reaksjon, de resterende fikk to eller tre reaksjoner. I sakene som gjelder brudd på dyrevelferdsloven er det fengsel, bot og aktivitetsforbud som gjør seg gjeldende.

4.4.1 Fengsel

Fengselsstraff kan gis betinget, ubetinget, eller som en kombinasjon av begge. Domstolene må velge fengsel når dette er eneste alternativ eller dersom loven krever at annen straff bare kan gis sammen med fengsel.⁵⁹ Ved dom på ubetinget fengsel må domfelte sone i fengsel. Ved betinget dom trenger man ikke sone, med man må oppfylle visse vilkår i perioden eller prøvetiden. Et vanlig vilkår er her at man ikke må begå nye lovbrudd i prøvetiden. I dyrevelferdslovens straffebud § 37 kan overtredelser straffes med bøter, fengsel, eller begge deler.

Av 125 personer i domsutvalget mitt i denne oppgaven fikk 57 av dem fengsel, hvorav fengselsstraffen fordelte seg på 58 % betinget fengsel, 37 % ubetinget fengsel og 5 % som var en kombinasjon av begge. Gjennomsnittslengde på fengselsstraff var 64 dager begge sett under ett. Hver for seg utgjorde gjennomsnittet for ubetinget fengsel 73 dager og for betinget 53 dager. Denne fordelingen av fengselsstraffer og gjennomsnittslengde, må ses med forbehold. Her er det flere dommer hvor en lang fengselsstraff og valg av ubetinget straff kan begrunnes med andre, mer alvorlige lovbrudd i samme sak. Hadde det her blitt sett på rene brudd på dyrevelferdsloven hadde straffene vært lavere, men utvalget hadde da vært begrenset. For øvrig

⁵⁹ Eskeland (2013) s. 407-408.

var det 11 av de 57 personene som fikk fengsel som eneste straff. Resten var en kombinasjon av flere reaksjoner.

4.4.2 Aktivitetsforbud

En reaksjon som står frem ved at den er mye brukt i saker om brudd på dyrevelferdsloven er aktivitetsforbudet etter dyrevelferdsloven § 33. Begrepet "aktiviteter" innbefatter eie, holde, bruke, omsette, slakte eller stelle dyr eller til å drive jakt eller fangst.⁶⁰ Aktivitetsforbudet etter den nye loven er klar på at forbudet kan gjelde en eller flere arter, en eller flere aktiviteter og lengden kan fastsettes for en periode eller «inntil videre».⁶¹ Begrepet "inntil videre" er nytt med dyrevelferdsloven, og bakgrunnen for denne endringen er at bestemmelsen som tidligere ga adgang til permanent rettighetstap ikke tok høyde for at det ved senere anledning kan være grunn til å oppheve forbudet.⁶²

Bruk av aktivitetsforbud som reaksjon er spesielt egnet i de tilfeller hvor bot eller fengsel som trussel ved lovbrudd har manglende effekt. "Dersom vedkommende ikke er egnet til å ta vare på dyr, vil andre virkemidler være bedre egnet til å hindre fremtidige hendelser, eksempelvis adgangen til å frata noen rett til å holde dyr."⁶³

Det foreligger også hjemmel for rettighetstap i straffelovens § 29. Rettighetstap etter denne bestemmelsen er straff og er ikke beregnet for bruk på saker om dyrevelferd. Den ble likevel brukt til idømming av rettighetstap i en Høyesterettsdom fra 1992 hvor en mann blant annet ble fradømt retten til å drive jakt og fangst i 5 år.⁶⁴ Med en bestemmelse om rettighetstap i straffeloven og i dyrevelferdsloven, åpnet det for en diskusjon om rettighetstapet etter dyrevvernloven var straff eller ikke. Dette er ikke straff etter EMK og kommer ofte til uttrykk i rettspraksis.⁶⁵ Det står også skrevet i forarbeidene.⁶⁶

Jeg viser her til en dom fra Høyesterett i 1992 hvor det i anken ble hevdet at retten ikke kunne bygge på dette alternativet siden det ikke foreligger straffedom. Her gjorde førstvoterende det klart at når rettighetstapet ble skilt ut som egen paragraf åpnet retten opp for å fradømme retten til å ha dyr selv om de subjektive vilkår for straff ikke var til stede. I lys av denne endring-

⁶⁰ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 116.

⁶¹ Dyrevelferdsloven § 33.

⁶² Mejdell (2011) s. 370.

⁶³ Ot.prp.nr.15.(2008-2009) s. 88.

⁶⁴ Rt. 1992 s. 559.

⁶⁵ Mejdell (2011) s. 372.

⁶⁶ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 116.

en "...kan det da ikke ha vært noen forutsetning for bruk av gjentakelsesalternativet at tidligere overtredelser var slått fast i straffedom."⁶⁷

Forbudet kan brukes mot "Den som unnlater å etterkomme vesentlige pålegg eller grovt eller gjentatte ganger overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven..."⁶⁸ Vilkårene for å kunne ta i bruk denne bestemmelsen er altså alternative. Det kan være tilstrekkelig med ett brudd på loven som er grovt nok. For det alternative vilkåret "gjentatte ganger overtrer" er det ikke et krav at de tidligere overtredelsene er avgjort ved straffedom.⁶⁹

I den gamle bestemmelsen fra dyrevernslova § 32 om rettighetstap, var vilkårene litt strengere ved at det var krav om "særlig grov" overtredelse, men ileggelsen av rettighetstapet var begrenset til domstolen. Den nye loven åpner for lettere tilgang til bruk av forbud ved at også Mattilsynet som kompetent tilsynsorgan kan ilegge forbud, og ved bortfallet av "særlig" er det flere tilfeller som kan rammes av denne.

For hvor lang periode et rettighetstap skal idømmes, skal det tas hensyn til flere faktorer. Mattilsynet eller domstolen må se på hvor alvorlig tilfellet er, hvilken betydning det vil ha for den domfelte og sannsynligheten for nye brudd. Disse faktorene må sees i sammenheng med straffutmålingen ellers. Selv om ett av vilkårene for bruk av bestemmelsen er oppfylt, skal aktivitetsforbud kun brukes etter en helhetsvurdering hvor man ser på omstendighetene i den aktuelle sak og sannsynligheten for fremtidige lovbrudd.

Selv om aktivitetsforbudets inngripen blir vektlagt ved brudd på bestemmelsen og ved fastsettelsen av lengden på forbudet, legger domstolen størst vekt på formålet med dyrevelferdsloven med idømmingen av aktivitetsforbudet. Jeg viser her til en høyesterettsdom fra 1990 hvor den domfelte var en eldre mann som ved aktivitetsforbudet ville tape store investeringer og ikke ville ha helse til å legge om driften til å gjelde vanlig jordbrudsdrift. Her ble det i straffutmålingen klart at aktivitetsforbudet ville få store konsekvenser for tiltalte, men « Hvis man

⁶⁷ Rt. 1992 s.615.

⁶⁸ Dyrevelferdsloven § 33 (1).

⁶⁹ Rt. 1992 s. 615.

skal håndheve dyrevernloven og beskytte de interesser som denne tar sikte på å vareta, kan jeg imidlertid ikke se hvordan man kan komme utenom et slikt rettighetstap ...".⁷⁰

To andre tilfeller som viser hva domstolen prioriterer er en sak fra Gulating lagmannsrett i 2003. Retten la ved idømmelse av rettighetstapet vekt på at tiltalte var ensom og hadde behov for kontakt, men at hennes behov for kontakt kunne ikke gå foran dyrenes behov for forsvarlig stell. Kvinnen ble i dette tilfellet fradømt retten til å ha dyr for alltid.⁷¹ Videre ble en mann i Nedre Telemark tingrett i 2012 fradømt retten til å eie, holde eller avle katter «inntil videre», i tillegg til en kombinert betinget/ubetinget fengselsstraff. Dette var altså etter skiftet mellom rettighetstap og aktivitetsforbud. I denne saken la de vekt på at han hadde trosset tidligere forbud fra Mattilsynet om hold av katt og holdt 213 katter innesperret.⁷²

Som eksemplene her viser er det flere måter et aktivitetsforbud kan ramme den domfelte. For noen går det utover selskapet som ligger i å ha dyr, mens for andre kan et aktivitetsforbud gå utover "levebrødet". I domsutvalget mitt er det 49 personer som fikk aktivitetsforbud. Av disse var det 10 tilfeller hvor varigheten er "for alltid" eller "inntil videre". Av de resterende 39 tilfellene er gjennomsnittslengden på aktivitetsforbudet 5,5 år. Det var 9 tilfeller hvor aktivitetsforbud ble gitt som eneste reaksjon. Reaksjonen gis ofte i kombinasjon med bot og/eller fengsel.

4.4.3 Bot

Overtredelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av dyrevelferdsloven, kan som beskrevet under avsnitt om fengsel, straffes med bot, enten alene eller sammen med fengsel. I forarbeidene står det at overtredelsen skal kunne føre til forelegg i de saker hvor overtredelsen er av mindre alvorlig karakter.⁷³ Forelegg er straff i form av et tilbud om å godta en bot.⁷⁴ I denne oppgaven er det mest relevant å snakke om bøter i form av idømt straff og ikke som forelegg. Den generelle hjemmel for bruk av bøter er det enkelte straffebud, som fastsetter strafferammen. Straffelovens §§ 26 a og 52 nr. 3 er hjemmel for at bot alltid kan idømmes sammen med fengsel. Størrelsen på boten skal som andre straffereaksjoner gjenspeile hvor alvorlig lov-

⁷⁰ Rt. 1990 s. 974.

⁷¹ LG-2002-917.

⁷² TNETE-2011-77798.

⁷³ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 119.

⁷⁴ Strpl. § 255.

bruddet er og det skal også tas hensyn til tiltaltes formuesforhold og «... hva han etter sine livsforhold antas å kunne utrede.»⁷⁵

Det er i domsutvalget 35 tilfeller av bot som straff. Den ene dommen gjaldt en foretaksstraff på kr 300 000 og vil bli holdt utenfor beregningen av gjennomsnittet. Alle bøtene bortsett fra en var ubetinget. Den betingede boten var på kr 3000 og ble idømt i Høyesterett. Med disse to tilfellene holdt utenfor ble gjennomsnittet for de gjenværende 33 bøtene på 8500 kr. Av bedriften og alle personene som fikk bøter, var det 15 som fikk bot som eneste straff.⁷⁶ Bøter er mye brukt i saker om brudd på dyrevelferdsloven viser mitt tallgrunnlag. Ikke bare alene, men også ofte sammen med andre reaksjoner. Bot skal, som andre straffereaksjoner, blant annet være et onde for den som har begått et lovbrudd. Ved straffutmåling er bot den straffen som generelt forbindes med mindre alvorlige saker. I forarbeidene står det at bøtestraff i mange tilfeller vil være en passende reaksjon ved overtredelse av dyrevelferdsloven.⁷⁷ At bot er en mye brukt straff ved denne typen lovbrudd vil da kunne gi inntrykk av at overtredelsene av dyrevelferdsloven i stor grad gjelder mindre alvorlige saker.

4.5 Overordnede hensyn ved straffutmålingen

Anders Bratholm skriver at det kan være snakk om "... hundrevis av forskjellige hensyn" som kan være formildende eller skjerpene i straffutmålingen.⁷⁸ Eskeland har etter mitt syn en god fremstilling av de overordnede hensyn, som han beskriver som de hensyn domstolene «... må eller bør holde seg innenfor.»⁷⁹ De tre hensyn som her skiller seg ut ved straffutmåling er hensynet til prevensjon, likhet og forholdsmessighet. Hensynene har betydning både for fastsettelsen av strafferammene og for utmålingen av straff innenfor de bestemte strafferammene. Disse tre hensynene ligger til grunn ved straffutmålingen og vil i fastsettelsen av straff være retningsgivende for vektlegging av de forskjellige momentene.

⁷⁵ Strl. § 27.

⁷⁶ Utelater her de tilfeller hvor aktivitetsforbud og bot idømmes samtidig, selv om de tilfellene også vil kunne omtales som tilfeller hvor bot er eneste straffen.

⁷⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 86.

⁷⁸ Bratholm (1980) s. 591.

⁷⁹ Eskeland (2013) s. 461.

4.5.1 Prevensjon

Det skilles mellom individualprevensjon og allmennprevensjon. Mens individualprevensjon skal få gjerningsmannen fra å gjøre det samme igjen, ønsker allmennprevensjon å oppnå at befolkningen som helhet innser hva som skjer dersom man begår en straffbar handling. Hensynet bak individualprevensjon og allmennprevensjon kan trekke i hver sin retning ved straffutmålingen.⁸⁰

I Eidsivating lagmansrett i 1995 hadde en en mann unnlatt å sørge for avliving av en syk hoppe. Retten uttalte at dette var et tilfelle av uaktsomhet i liten grad og at hendelsen ikke fant sted på bakgrunn av vond vilje hos domfelte. De allmennpreventive hensyn gjorde det likevel nødvendig å reagere mot at dyr lider i utrensmål.⁸¹

I domsutvalget er det flere eksempler på saker hvor både individualprevensjon og allmennprevensjon blir vektlagt i samme, skjerpene retning.

I en dom fra Kristiansand tingrett i 2006 ble en mann dømt til å betale en bot på 4000 kr for overtredelse av dyrevernloven. Mannen hadde tatt livet av en katt som kom inn på hans eiendom, ved å kaste steiner på den til den døde av skadene. Kattens eier var vitne til hendelsen og tryglet om at han skulle stoppe ugjerningen. På bakgrunn av den hensynsløse og støtende måten han utførte ugjerningen, la retten i skjerpene retning vekt på både individual og allmennprevensjon.⁸² Dette var også tilfelle i dom fra Oslo tingrett i 2009. Den tiltalte mannen i denne saken hadde kastet en hund ned en bakke og deretter sparket den til døde. Retten uttalte her at både allmennpreventive og individualpreventive hensyn taler for at tiltalte idømmes en utbetinget fengselsstraff av en varighet på 30 dager.⁸³

Jurist og filosof Morten Kinander stilte i et debattinnlegg i Dagbladet spørsmål ved den reelle effekten av prevensjon og mente at majoriteten i det norske strafferettsmiljøet ser ut til å ha glemt at prevensjon for enkelte gjerningsmenn ikke har noen effekt, og at det derfor i mange tilfeller er av rent renovasjonshensyn vi straffer. Med renovasjon mener Kinander at straffen i

⁸⁰ Eskeland (2013) s. 462.

⁸¹ LE-1995-1494.

⁸² TKISA-2005-179636.

⁸³ TOSLO-2009-120584.

mange tilfeller kun er til for å få enkelte mennesker vekk fra gatene.⁸⁴ Prevensjonshensyn blir ofte nevnt som hensyn i dommene hva gjelder brudd på dyrevelferdsloven, men Kinander problematiserer altså at dette hos enkelte har liten eller ingen effekt mot utøvelse av en forbrytelse. Andenæs mener straffen ved et visst nivå ikke har noen allmenpreventiv virkning ved ytterligere straffskjerpelse og at "...satsing på strenghet gir avtakende utbytte".⁸⁵ Sett i sammenheng med Kinanders fokus på renovasjonshensyn, kan det tenkes at straff over et visst nivå kun er av rene renovasjonshensyn og da ikke lenger har den ønskede allmenpreventive virkning.

Det er uklart hvor nivået ligger, men straffenivået i dyrevelferdssakene har ikke nådd et slikt nivå som det siktes til for å miste den preventive virkning. I dyrevelferdssaker kan det heller tenkes at det er problematisk i den andre retningen, at straffenivået er på et slikt lavt nivå at man mister den preventive virkningen med straff. Det er i saker om brudd på dyrevelferdsloven helt klart størst vekt på individualpreventive hensyn. Noe som i denne typen lovbrudd kan en avskrekkende effekt, er den stigmatiserende virkningen av straffen.⁸⁶ Dersom for eksempel en bonde lar alle sine kyr sulte i hjel, vil det være en stor påkjenning for den tiltalte hvilke følger dette får i lokalsamfunnet i ettertid.

4.5.2 Likhet

Likhetsprinsippet betyr at like tilfeller skal straffes likt. Men det er sjelden en sak er identisk med en annen og det vil derfor i stor grad være skjønnsmessige vurderinger i utmålingen av straffen. Siden vurderingene ofte er skjønnsmessig baserte, blir det desto viktigere med en begrunnelse for straffen.⁸⁷ Det er vanskelig å vite hvilke holdepunkter man skal feste sin vurdering på ved en avgjørelse av om tilfeller er like. Likhetsprinsippet kan forankres i prinsippet om rettssikkerhet, som også er grunnleggende for muligheten til kontradiksjon.

4.5.3 Forholdsmessighet

Prinsippet om forholdsmessighet tilsier at straffen skal gjenspeile handlingen. Dette kommer til uttrykk i den nye straffeloven hvor det står at «Når det ved fastsetting av straff er aktuelt å

⁸⁴ Kinander (2013).

⁸⁵ Andenæs (2010) s. 87.

⁸⁶ NOU 2003 nr 15 pkt. 4.2.3.2.

⁸⁷ Strpl. § 39.

ilegge flere strafferettslige reaksjoner ... skal den samlede reaksjonen stå i et rimelig forhold til lovbruddet.»⁸⁸

For ankesdomstolene kan prinsippet i straffeprosessloven §344 om å sikre forholdsmessighet mellom handlingen og straffen fremstå noe svekket ved at retten ikke kan endre den utmålte straffen dersom lovanvendelsen blir opprettholdt, "... med mindre den finner at det er et åpenbart misforhold mellom den straffbare handling og straffen."⁸⁹ At det skal foreligge "et åpenbart misforhold" gir uttrykk for at det skal være en vesentlig forskjell før utmålingen kan endres på bakgrunn av likhetsprinsippet.

Med bakgrunn i rettspraksis kan det se ut som det er et misforhold i dyrevelferdssaker mellom handling og reaksjon, en dypere drøfting av forholdsmessigheten i rettspraksis kommer i mine avsluttende refleksjoner i kapittel 5.

4.6 Straffutmålingsmomenter – i eller utenfor loven?

I kriminalloven av 1842 var det nevnt flere momenter som kunne vektlegges ved utmåling av straff.⁹⁰ I forarbeidene til endringslovene i 1889 og 1890 ble det uttalt at «... Man vil ved en saadan opregning vanskelig undgaa enten ikke at sige andet end det selvfølgelig eller ogsaa at sige for lidet eller for meget.»⁹¹ Straffeloven av 1902 fikk med dette ingen generelle retningslinjer for utmåling, selv om det kanskje var større behov for det i denne loven siden strafferammene var så vide.⁹² Retningslinjene etter dagens straffelov finner man i lovens kapittel 5 «Om betinget dom og om grunner til at straffen kan settes ned eller forhøyes.» Det kan også hentes noen retningslinjer for utmåling av bot i straffelovens § 27 første avsnitt, og for foretaksstraff er det en utfyllende liste, jf. Strl. § 48 b. Som en del av endringen i den nye straffeloven av 2005 kommer det egne bestemmelser om formildende og skjerpene omstendigheter ved straffutmåling, som gir bedre oversikt over de generelle retningslinjene for straffutmåling enn det som er å finne i dagens lov.⁹³

I forarbeidene til den nye straffeloven var det i høringen et delt syn på om loven burde innholde generelle bestemmelser for straffutmålingsmomenter, med et flertall som var positive til

⁸⁸ Straffeloven 2005 § 29.

⁸⁹ Gjelder ved begrenset anke.

⁹⁰ Lov angaaende Forbrytelser af 20de August 1842.

⁹¹ SKM 1888 Straffelovkommissjonen fra 1885 referert til i Ot.prp.nr.8 (2007-2008).

⁹² Andenæs (2004) s. 456.

⁹³ Straffeloven 2005 §§ 77, 78.

forslaget. Høyesterett uttalte for sin del at slike bestemmelser ikke vil endre deres rolle, det vil fortsatt være Høyesterett som vekt momentene, og de nye bestemmelsene vil heller ikke være til hinder for å vektlegge andre momenter.⁹⁴ Flere av høringsinstansene mente bestemmelsene vil gjøre straffeloven bedre tilgjengelig og informativ i forhold til allmennheten. Holdningen var også at forslaget ville kunne bedre kvaliteten på fastsetting av straff, ved at domstolen da ville jobbe mer aktivt med en avklaring av hvilke momenter av skjerpene og formildende art som gjør seg gjeldende i den enkelte sak.

Av negative effekter nevnte departementet den samme problematikken som ble tatt opp i forarbeidene til endringslovene i 1989 og 1890; at en oppstilling av momenter kan ende med å ta vekk oppmerksomheten fra momenter som ikke er listet opp i bestemmelsene.⁹⁵ Til dette uttalte departementet at "Påtalemyndigheten har ved bevisførsel og prosedyre i så måte en oppgave ved å søke å eliminere denne fare." ⁹⁶ Domstolene har et selvstendig ansvar når de idømmer straffen. Når momentene i større grad lovfestes vil dette kunne være positivt på dyrevelferdslovens område også.

4.7 Momenter i straffutmålingen

Det er, som jeg nevnte tidligere i oppgaven, bestemmelser om skjerpene og formildende forhold i den nye straffeloven.⁹⁷ Dette er ingen uttømmende liste, men det er en god oversikt over de generelle momenter som kan dukke opp i de fleste saker. Jeg vil i den videre fremstillingen gå gjennom de relevante straffutmålingsmomentene som skiller seg ut i saker om brudd på dyrevelferdsloven. Ved først å se på momenter ved handlingen, så forhold ved domfelte og andre momenter som viser seg å være av betydning. Momentene kan være formildende eller skjerpene og et moment kan både påvirke valget av straffereaksjon og utmålingen av en bestemt reaksjon. Hovedvekten i denne fremstillingen vil ligge på forhold ved handlingen, grad av skyld og personlige forhold som yrke, livssituasjon og sinnstilstand.

Når dommeren skal bestemme straffens størrelse, er det flere momenter som skal tillegges vekt. Selv om mange momenter kan påvirke straffutmålingen, er det de samlede omstendighe-

⁹⁴ Ot.prp. nr.8 (2007-2008) s. 36.

⁹⁵ SKM 1888 Straffelovkommisjonen fra 1885 referert til i Ot.prp.nr.8 (2007-2008).

⁹⁶ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 37.

⁹⁷ Straffeloven 2005 §§ 77, 78.

tene som avgjør. Selv om et moment ikke nevnes i straffutmålingen, betyr ikke det at det ikke har vært av betydning eller blitt tillagt vekt. Det tas likevel i den kommende fremstilling, utgangspunkt i at de momenter som har størst innvirkning på straffutmålingen, nevnes i dommen. Noen momenter nulles ut av flere tungtveiende momenter, det kan for eksempel tenkes at hvis tiltalte er ung, så tillegges ikke dette mye vekt hvis lovbruddet er grovt. Dette var tilfellet i Rt-1991-2, hvor brødrenes alder på 18 og 19 år ikke fikk formildende betydning begrunnet i ansvaret de hadde tatt på seg og alvorligheten av lovbruddet.

4.7.1 Forhold ved handlingen

Forhold ved handlingen er av interesse ved straffutmålingen, dette kommer til uttrykk i den nye straffeloven av 2005 § 77 bokstav a som legger vekt på om lovbruddet «er begått med midler eller metoder som er særlig farlige eller har stort skadepotensial». Ved gjennomgangen av forhold ved handlingen er det i hovedsak lovbruddets art og omfang det menes. Det er ved enkelte lovbrudd slik at strafferammen heves når handlingen er utført på særlig grov måte.⁹⁸ Dette er tilfellet i dyrevelferdssaker, hvor straffebestemmelsen § 37 annet ledd første setning gir mulighet for en heving av straffen i inntil 3 år i grove tilfeller.

I saker om brudd på dyrevelferdsloven er fellesnevneren at ugjerningen er gjort mot eller har fått følger for dyr. Det er i domsutvalget et stort spenn av omfanget i sakene. Noen saker gjelder ett dyr og andre saker gjelder hundrevis av dyr. På bakgrunn av dyrevelferdslovens § 3 som presiserer at dyr har egenverdi, skal antall dyr være av interesse under momentet om forhold ved handlingen, fordi antall dyr i stor grad sier noe om omfanget av lovbruddet.

Når det gjelder lovbruddets art, er det av forskjellig betydning for straffutmålingen og alvorligheten om det gjelder etterlating av dyr i hjelpeløs tilstand, mishandling over tid, vold eller drap. Som en del av overtredelsens art og omfang er virkningene av lovbruddet også viktig.⁹⁹ I Borgarting lagmannsrett ble en kvinne i 2007 dømt for mangelfullt hundehold av 16 pudler. Hun fikk en bot på 4000 kr og et rettighetstap som omfattet hold av hund i 5 år. Her påpekte retten at det mangelfulle stellet og unnlåtelsen av nødvendig behandling ikke var alvorlig hvis man ser hver hund som et isolert tilfelle, men antallet på 16 var her betydelig og det hadde

⁹⁸ Eskeland (2013) s. 468.

⁹⁹ Dyrevelferdsloven § 37 (2).

vart i "noen tid". Etter en samlet vurdering kom retten til at dette var et tilfelle av grov overtredelse jfr. daværende dyrevvernlov § 31 annet straffalternativ.¹⁰⁰

4.7.1.1 *Grove overtredelser*

Bestemmelsen i dyrevelferdsloven § 37 annet ledd øker strafferammen når overtredelsen er grov. Her står det at ved vurderingen av grovheten "...skal det særlig legges vekt på overtredelsens omfang og virkninger, og graden av utvist skyld." Forarbeidene utdyper dette til å inkludere en vektlegging av "...de konsekvenser lovbruddet har fått, så som omfanget av påført fysisk og mental skade og smerte og om lovbruddet har pågått over tid eller har gjentatt seg. Det bør også legges vekt på om lovbruddet er gjort på særlig smertefull måte, og om overtredelsen er gjort med hensikt.»¹⁰¹ Vurderingen av om overtredelsen er grov er altså en bred vurdering som inkluderer flere forhold ved handlingen.

I TNOGU-2013-44107 ble det lagt vekt på at overtredelsen var grov, sett i lys av omfang, virkninger og utvist skyld. Formildende forhold var tilståelse og lang liggetid hos politiet. Dette ga en straff i form av betinget fengsel 45 dager og 5 år aktivitetsforbud for dyr som benyttes i næringsøyemed.

4.7.1.2 *Motiv*

Motiv kan strafferettslig sammenheng beskrives som den drivkraften en person har for å begå en straffbar handling.¹⁰² Motivet bak handlingen kan være av interesse ved straffutmålingen hvis det trekker i formildende eller skjerpene retning. Som eksempel fra rettspraksis kan jeg her vise til et tilfelle hvor retten uttalte at motivet for brudd på dyrevelferdsloven synes å være gjerningsmannens avsky mot katter.¹⁰³

4.7.2 *Forhold ved domfelte*

Av trekk ved domfelte mener jeg her skyld, yrke, tilstand og andre forhold. Under andre forhold tar jeg for meg familieforhold, bakgrunn og annet.

¹⁰⁰ LB-2007-43563.

¹⁰¹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 117.

¹⁰² Gisle (2010) s. 265.

¹⁰³ TKISA-2005-179636.

4.7.2.1 Grad av skyld

Ved straffutmålingen er skyldspørsmålet avklart og det er graden av skyld som er av interesse.¹⁰⁴ Grad av skyld kan være et moment som får betydning i den helhetlige alvorlighetsvurderingen. I strafferetten må det som utgangspunkt foreligge forsett for å kunne straffes, således vil avklaring av skyldgraden i mange tilfeller være avgjørende for selve skyldspørsmålet.¹⁰⁵ Unntak fra utgangspunktet finner man ofte i særlovgivningen, som dyrevelferdsloven er et eksempel på, hvor det er mulig å straffes for både forsett og grov uaktsomhet etter § 37 første ledd.

4.7.2.1.1 Grov uaktsomhet

Vurderingen som skiller uaktsomhet fra forsett er at gjerningsmannen ved uaktsomhet ikke har sett på handlingens konsekvenser som mulig eller sannsynlig.¹⁰⁶ I uaktsomhetsvurderingen skilles det mellom liten, vanlig/simpel og grov uaktsomhet. Vurderingen av om det foreligger uaktsomhet er lik, uavhengig av de tre gradene.¹⁰⁷ Vanlige vurderinger er om gjerningspersonen «burde ha forstått», og om det forelå en mulighet for å ta et annet valg. Andenæs beskriver uaktsomhet som tilfeller hvor gjerningspersonen «... ikke har opptrådt som en kyndig og omtenssom person ville ha gjort».¹⁰⁸

Skyldkravet i dyrevelferdsloven er grov uaktsomhet. Det avgjørende i vurderingen av om den uaktsomme handling faller inn under denne graden, er om handlingen kan klassifiseres som «... svært klanderverdig og det er grunnlag for sterk bebreidelse.»¹⁰⁹

Som et eksempel på grov uaktsomhet i dyrevelferdslovens forstand, viser jeg her til en dom fra Sør-Østerdal tingrett i 2010 hvor en hesteholder ble dømt til å betale en bot på 10.000 kr på grunn av dyremishandling av hest i form av dårlig hovbehandling. I vurderingen av lovbruddets grovhet la retten vekt på at tiltalte visste at hesten hadde problemer med hovene ved tilegnelsen av hesten og at det i en periode på to år var flere inspeksjoner hvor mattilsynet

¹⁰⁴ For nærmere beskrivelse av skyldkravet som straffbarhetsvilkår viser jeg til oppgavens kap 3 punkt 3.3.

¹⁰⁵ Strl. § 40.

¹⁰⁶ Mejdell (2011) s. 409.

¹⁰⁷ Andenæs (2010) s. 226.

¹⁰⁸ Andenæs (2010) s. 243.

¹⁰⁹ Straffeloven 2005 § 23 (2).

som uttrykte sin bekymring. Tiltalte prøvde å stille hovene selv, noe som retten fikk bevist hadde gjort vondt verre.¹¹⁰

I LG-2005-144689 ble en gutt på 16 år og 11 måneder dømt til betinget fengsel i 30 dager og en bot på 3000 kr, I tillegg ble han fradømt retten til å holde produksjonsdyr i 5 år. Han hadde startet med svineproduksjon. Mangler ved driften og det at han ikke etterkom pålegg fra distriktsveterinæren førte til nødslakt av ca 150 griser. Retten uttalte at dette var et tilfelle som grenset til det forsettlige.

4.7.2.1.2 Forsett

Forsett som skyldgrad tar utgangspunkt i straffeloven § 40 og er en av skyldgradene som må foreligge for å kunne straffes etter dyrevelferdsloven § 37 første ledd. Den nye straffelovens § 22 inneholder en beskrivelse av de forskjellige formene for forsett.

De forskjellige former for forsett kan være av betydning for straffutmålingen, spesielt i tilfeller som grenser til uaktsomhet. Hensiktsforsett beskriver de tilfeller hvor det er «mindre sannsynlig» at gjerningsbeskrivelsen blir oppfylt, men gjerningsmannen likevel ønsker å handle med den hensikt å bryte straffebudet. Sannsynlighetsforsett foreligger når det er «overveiende sannsynlig» at elementene i gjerningsbeskrivelsen vil bli oppfylt av handlingen. I dyrevelferdssaker kan et eksempel her være der en bonde unnlater å gi tilstrekkelig mat og drikke til sine kyr, hvor hensikten ikke er at de skal dø av avmagring, men bonden vet at det kan bli utfallet av sin manglende handling. Skillet for hva som er sannsynlig og ikke, går ved 50%, men dette blir en skjønnsmessig vurdering i praksis. Andenæs beskriver sannsynlighetsforsett som de tilfeller hvor «... gjerningsmannen har betraktet det som mer sannsynlig at det forbryterske resultat vil inntre enn det motsatte.»¹¹¹ Ved visshetsforsett vet man ved gjennomføring av handlingen at den med sikkerhet får bestemte følger. En annen form for forsett er *dolus eventualis* (den positive innvilgelsesteorien), hvor følgen av handlingen ikke er sikker, men gjerningsmannen uansett utfall ville gjennomført den. En skyldform kan ligge på grensen til en annen og i slike tilfeller er gradforskjellene nyttig. De forskjellige gradene kan også ha innvirkning på straffverdigheten. Jo større subjektiv skyld, desto større straffverdighet. I 2012 ble en mann i Lofoten tingrett dømt til 100 dager fengsel og mistet retten til å drive dyrehold i 15 år. Saken gjaldt et alvorlig tilfelle av vanskjøtsel av 150 griser. Overtredelsen ble katego-

¹¹⁰ TSOST-2010-134276.

¹¹¹ Andenæs (2010) s. 234.

risert som grov og forsettlig. Retten var "...overbevist om at tiltalte fullt ut har forstått at den manglende omsorgen sikkert eller overveiende sannsynlig ville medføre døden for alle 150 dyrene."¹¹²

Som en mer kvalifisert form for forsett, har vi overlegg. Kjernen i denne formen for forsett er at handlingen er overveid eller planlagt.¹¹³ Planlegging kan altså være en del av ovelegget, men er ikke et vilkår i seg selv. Et eksempel på overlegg fra rettspraksis er en kjennelse fra Høyesterett i 1993. Gjerningsmannen ble dømt til 21 dagers ubetinget fengsel og et rettighetstap som gjald hund i 5 år. Bakgrunnen for denne straffen var at mannen over en periode på 3-4 dager forgiftet en av sine hunder for å få utbetalt forsikringspenger.¹¹⁴

4.7.2.2 Yrkesforhold

Som straffutmålingsmoment er yrkesforhold relevant når yrket krever en viss etisk standard, eksempelvis som dommere, leger, advokater og lignende. I tilfeller hvor noen fra slike yrker misbruker sin stilling, skal dette være et skjerpende moment i utmålingen.¹¹⁵ I gjennomgangen av rettspraksis på området skiller saker om dyrehold på gård seg ut i flertall. I mange saker står det som yrke at tiltalte er bonde, mens i andre det ikke står oppført yrke, men at forholdet tar sted på et gårdsbruk. Utover dette ble ikke yrkesforhold tatt opp i sammenheng med utmålingen.

Kravet til kompetanse og ansvar i § 6 er det nærmeste man kommer yrkesforhold som moment i disse sakene. Her står det at dyr skal bli ivaretatt av "...tilstrekkelig og faglig kompetent personell." eller andre som "... skal ha nødvendig kompetanse til den aktiviteten de utfører." Av dommene i mitt utvalg er det ingen som vektlegger dette i vesentlig grad som skjerpende ved straffutmålingen.

I en stortingsmelding i etterkant av lovendringen i 2001 under meldingens sammendrag om mål, tiltak og strategier står det at "For å sikre kompetente eiere, foreslår Regjeringen at det innarbeides et eget krav i dyrevernloven om dokumentert kompetanse hos eiere av næringsba-

¹¹² TLFOT-2012-99268.

¹¹³ Mejdell (2011) s. 308.

¹¹⁴ Rt.1993-1380.

¹¹⁵ Eskeland (2013) s. 478.

sert dyrehold.”¹¹⁶ Ønsket om dokumentert kompetanse fikk sin plass i de forskjellige velferdsforskriftene som er hjemlet i dyrevelferdsloven. Forskriftene inneholdt alle en paragraf hvor det noe forskjellig formulert stod at dyreeiers kompetanse skulle dokumenteres ved gjennomført opplæring.¹¹⁷ Kravet gjelder da "næringsmessige dyrehold" som det i mange tilfeller er i mitt domsutvalg. Som eksempel viser jeg her til kompetansepargrafen i forskrift om velferd for småfe fra før 01.01.2010:

§ 5.Kompetanse

Dyreeier og annen med ansvar for småfe skal ha nødvendig kunnskap om driftsformen, om dyrenes mentale og fysiologiske behov, samt kunnskap om bestemmelsene i denne forskriften. Den som har ansvaret for dyreholdet skal sikre tilstrekkelig faglig kompetent personell til enhver tid.

I næringsmessige dyrehold skal dyreeier og annen med ansvar for dyrene gjennom opplæring kunne dokumentere kunnskap iht. første ledd.

Annet ledd trer i kraft 1 jan 2010.

Kompetansekravet som skulle tre i kraft fra 01.01.2010 ble utsatt på ubestemt tid siden kravet om dokumentert kompetanse ikke fungerte i praksis, fordi bønder som da hadde hatt dyrehold på gården i mange år da måtte kurses for å kunne drive videre. Selv om det ikke er innført krav om kompetanse, blir likevel kompetansen vurdert av Mattilsynet når de gjennomfører tilsyn. Praksis i mattilsynet i Bergen og omland blir av Arve Per Viken omtalt som en "trebeinet krakk, som består av beina: kunnskap, ferdigheter og holdninger. Alle beina må være på plass for at krakken skal stå, eller mer konkret, for at dyreholdet skal kunne fortsette.»¹¹⁸

I TKISA-2013-137704 under tiltaleposten som gjaldt oppbevaring av ulovlige dyrearter, viste retten til at "...tiltalte er bonde av yrke med høyere kunnskap om dyr enn gjennomsnittsbefolkningen." Her ble ikke yrkesforholdet lagt skjerpene vekt på i straffutmålingen, det blir kun brukt til å avklare at oppbevaringen var fortsettlig.

¹¹⁶ St.meld.nr.12 (2002-2003) s. 12.

¹¹⁷ Eksempelvis §§ 5 i forskrift om hold av storfe, forskrift om velferd for småfe m.fl.

¹¹⁸ Viken, Per Arve, E-post, Mattilsynet, 2015.

I LG-1999-1116 ble den påståtte villfarelsen angående kravene til beitearealet avvist på bakgrunn av "Yrkesforhold". "Sett hen til de øvrige opplysninger som foreligger, herunder om dyrenes tilstand, og tiltaltes bakgrunn med både utdanning innen landbruk og hans erfaring som gårdbruker, finner lagmannsretten ikke at det foreligger noen slik villfarelse.

Saksforholdet I LH-2002-786 gjaldt et samboerpar, hvor kvinnen var utdannet agronom og eier av gården, mens mannen tok seg av driften. Det var her snakk om vanskjøtsel av 31 dyr som sultet, tørstet og frøs over tid. Dette resulterte i at 15 av dyrene døde, 2 ble slaktet på stedet og resten ble nødslaktet bare dager senere. Her sa retten at hennes passivitet ikke var unnskyldelig, "Som eier av gården, og med særlig foranledning til å følge gårdsdriften nøye, hadde hun alvorlig forsømt sin plikt til å påse at dyrene fikk forsvarlig stell." Kunnskapen som agronom utelukket for retten at dette var et tilfelle av passivitet, men "yrket" fikk her ikke vekt som eget skjerpene moment. Som eksemplene viser, er ikke "yrkesforhold" et skjerpene moment i seg selv, men mer et ledd i avklaringen av om det foreligger villfarelse og avklaring av skyldgrad.

For å eksemplifisere betydningen av yrkesforhold på andre områder, viser jeg til en nylig dom fra Bergen tingrett. Dommen er anket og er derfor ikke rettskraftlig, men den er av interesse fordi rettens uttalelser i saken forklarer kjernen i hva som gjør et moment som yrkesforhold skjerpene. Saken gjaldt en mannlig sykepleier som ble dømt for å misbruke sin stilling til seksuell omgang med en vesentlig yngre pasient. Retten uttalte i denne sammenheng at "Den seksuelle omgangen, herunder i arbeidstiden på arbeidsstedet, foretatt av en 24 år eldre pleier, som var hennes nærmeste tillitsperson, og som hun var i et avhengighetsforhold til, representerer et alvorlig overgrep".¹¹⁹

Her belyses det jeg mener vi kunne lagt mer vekt på dyrevelferdssakene. Det er klart at det her er skjerpene at han begikk dette lovbrudd i arbeidstiden, som sykepleier og det at det er ekstra alvorlig siden det foreligger et avhengighetsforhold. Nå vil ikke jeg påstå at brudd på dyrevelferdsloven bør straffes på linje med lovbrudd på mennesker, men som bonde/dyrepasser i næringsøyemed, enten man er utdannet eller ikke, er dyrene i et avhengighetsforhold til sin "dyreholder". I ot.prp.nr.15 (2008-2009) står det at "Når mennes-

¹¹⁹ Bergen tingrett, 2015, "pasientsex".

ket holder dyr, tar vi samtidig kontroll over hele dyrets livsløp, og dyret er priggitt det stell og den omsorg det blir gitt." At yrke dermed er av relevans i saker mellom mennesker, men ikke i saker mellom mennesker og dyr, fremstår for meg som et paradoks.

Når det kom til yrkesfordelingen i domsutvalget mitt, viser det seg at av de totalt 125 personene er 36 % som jobber med dyr. Av de resterende personene er 25 % oppført som mottakere av forskjellige typer stønad, i størst grad uføretrygd og arbeidsavklaringspenger. Til slutt er det 12 % under annet og 27% hvor yrke eller situasjon er ukjent.

Som tallene viser, er det en stor andel ukjente forhold, men personer som jobber med dyr utgjør likevel den største andel. Under annet har jeg plassert diverse yrker som ikke skilte seg ut som en egen andel. Under "bonde" har jeg tatt med alle som jobber med dyr, enten det er oppdrett, revefarm eller produksjonsdyr, selv om de ikke nødvendigvis er utdannet agronom eller driver med gårdsbruk på heltid.

4.7.2.3 Tidligere atferd

Tidligere atferd kan være et skjerpende eller formildende moment i straffutmålingen, eller ikke ha noen betydning i det hele tatt. Hvis domfelte er tidligere straffet, er dette ofte en skjerpende omstendighet. Hvor skjerpende det er for det aktuelle forhold, kan tenkes å være avhengig av likheten mellom det tidligere straffbare forhold. At domfelte gjør samme straffbare handling på nytt, er kanskje mer alvorlig er de tilfeller hvor domfelte har gjort et helt annet lovbrudd. Dessuten avhenger utmålingen naturlig nok mye av alvorligheten i de tidligere straffbare forhold.

Når det gjelder tidligere straffbare forhold kan straffen skjerpes i det aktuelle straffebud eller med utgangspunkt i straffeloven hvor det står: "Begår en tidligere domfelt person på ny en straffbar handling av samme art som han tidligere er dømt for, forhøyes maksimumsstraffen.....".¹²⁰ Alle tidligere straffbare forhold må sees i sammenheng med den aktuelle sak. På den andre siden vil tidligere straffbare forhold av samme art i stor grad være skjerpende, da dette vitner om at den tiltalte ikke lærte av det tidligere straffbare forhold og

¹²⁰ Strl. § 61.

dermed viser likegyldighet. Jo mer likhet man finner i de straffbare forhold, jo mer skjerpende vil det være av betydning for straffutmålingen. At man ikke er tidligere straffet vil ikke være formildende, da dette blir sett på som et nullpunkt.

Det er ikke nødvendig at tidligere handlinger må ha vært straffeforfulgt for å tillegges skjerpende vekt i straffutmålingen. Viser her til et eksempel hvor en mann fortsatte med kattehold etter tidligere forbud fra mattilsynet. Forbud fra mattilsynet er ikke straff, men manglende etterfølging av forbudet var altså skjerpende. Aktivitetsforbud er således et eksempel hvor tidligere forhold kan påvirke straffutmålingen uten å være tidligere avgjort ved dom.

Eksempel: Saken begynte i Midhordland herredsrett hvor en tidligere straffet kvinne først ble dømt til 21 dager i fengsel og fikk en prøvetid på 2 år for brudd på dyrevernsloven og hindring av dyrevernsmyndighetene i sitt arbeid. Påtalemyndigheten anket straffutmålingen til Gulating lagmannsrett og hun ble her, i tillegg til utmålingen fra herredsretten, fradømt retten til å ha dyr for alltid. Gulating lagmannsrett la stor vekt på at « Grovheten ved de gjentatte brudd på bestemmelsene er tilstrekkelig til at domfelte bør fradømmes retten til å ha dyr for all fremtid.» Grovheten var i dette tilfellet gjentatte brudd ved at hun ikke etterkom pålegg fra dyrevernsmyndighetene og gjorde nytt lovbrudd av samme karakter i prøvetiden på tidligere lovbrudd.¹²¹

Det har som en del av diskusjonen om hvorfor saker om dyrevelferd skal tas på alvor, blitt fokusert på en mulig sammenheng mellom mishandling av dyr og mishandling av mennesker.¹²² Et særskilt spørsmål som jeg mener reiser seg her er om det i motsatt fall, kan være en sammenheng mellom tidligere vold mot mennesker og senere vold mot dyr. Refleksjoner rundt dette vil jeg komme tilbake til i oppgavens siste kapittel.

Etterfølgende forhold kan også være av betydning ved straffutmålingen. Dette kan beskrives som de forhold som finner sted i etterkant av lovbruddet. For eksempel i et tilfelle av van-skjøtsel mot dyr. Hvis tiltalte i etterkant av lovbruddet viser endring i oppførsel og/eller holdning, vil dette kunne være formildende i straffutmålingen. Det kan også være skjerpende i

¹²¹ LG-2002-917

¹²² Nrk, Dyrevold kan bli menneskevold, (sisert 5. april 2015)

form av at tiltalte uttrykker manglende anger eller glede for taler for at straffen burde vært strengere.

Ved tidligere straffbar atferd er det et stort spenn for hva som vil være av betydning og ikke i den enkelte sak. På bakgrunn av min gjennomgang i rettspraksis kan jeg ikke si at straffene blir nevneverdig strengere slik strl § 61 gir adgang til i de tilfeller hvor det foreligger like lovbrudd.

4.7.2.4 Psykiske problemer

Grunnen til at dette kan regnes som et formildende moment er nok at psykiske problemer gjør soning vanskeligere enn dersom du ikke har psykiske problemer, noe retten la vekt på i LB-2012-170264. Det kan også til en viss grad forklare situasjonen, men psykiske problemer i seg selv kan ikke unnskyldte handlingen i sin helhet.

I sakene som gjelder vanskjøtsel fremstår det som et gjennomgående trekk at eieren på forhånd har opplevd en periode med psykisk belastning eller lidelse. Det er i sakene ofte fokus på de formildende forholdene og en "unnskyldende" holdning rundt dyreholders livssituasjon og personlige forhold før, under og i etterkant av lovbruddet.

I domsutvalget mitt er det flere tilfeller hvor psykiske problemer blir vektlagt i straffutmålingen.¹²³ Som eksempel viser jeg her til LH-2002-786 hvor sakkyndige mente domfelte var sinnsyk i perioden på 1 ½ måned hvor han lot sin besetning på 31 dyr sulte, tørste og fryse. Retten mente dyretragedien på bakgrunn av sinnssykdom måtte sees på som situasjonsbetinget.

4.7.2.5 Andre forhold av personlig art

I forarbeidene står det at «...personlige forhold ikke kan unnskyldte alle alvorlige brudd på dyrevelferdslovgivningen og generelt gi grunnlag for lavere straff. Grov dyremishandling er handlinger der straffverdigheten tilsier at strengere straffer bør idømmes.»¹²⁴

Slik det fremkommer av rettspraksis på området, gjelder mesteparten av rettspraksis etter dyrevelferdsloven tilfeller av vanstell over tid. I disse sakene er det ofte en sammenheng med

¹²³ For eksempel: TGJOV-2012-159999, LG-2008-24593.

¹²⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 89.

personlige tragedier/forhold.¹²⁵ I Rt. 1994 s. 1274 ble personlige problemer vektlagt i fomildende retning på grunn av problemenes handlingslammende virkning. I Rt.1990-974 ble familieforhold en formildende faktor i straffutmålingen fordi konen til domfelte var avhengig av mannens hjelp fordi hun satt i rullestol. Straffen ble da endret fra ubetinget til betinget. Her hadde en ubetinget straff gått hardere utover konen enn for mannen. I TSUHO-2009-151290 var det formildende at den domfelte kvinnen hadde aleneomsorg for to små barn. I Høyesterett ble det i 1994 lagt formildende vekt på at domfeltes personlige problemer hadde virket handlingslammende.¹²⁶

4.7.3 Andre forhold

4.7.3.1 Tidsforløp

Alle har en lovfestet rett til en rettferdig rettssak innen "rimelig tid".¹²⁷ Dersom saksbehandlingstiden tar lang tid, uten at det kan skyldes den tiltalte selv, er dette et brudd på menneskerettighetskonvensjonen og vedkommende vil ha krav på et effektivt, nasjonalt rettsmiddel.¹²⁸ Som oppfyllelse av effektivt, nasjonalt rettsmiddel er det en tilstrekkelig oppreisning for lang saksbehandlingstid at det gis fradrag i straff.¹²⁹

Hvor lang tid som er for lenge og hvor mye vekt momentet skal tillegges er begge skjønnsmessige vurderinger. Det må her tas hensyn til sakens kompleksitet og om partene i saken gjør sin del for at saken skal bli ferdigbehandlet. Hovedsaklig blir det objektive tidsforløpet som blir vektlagt¹³⁰, men "opplevelsen" av tid har i rettspraksis blir nevnt som en sonndring.¹³¹

At tidsforløp kan være et formildende moment er ikke spesielt for saker om dyrevelferd, men det som kan tenkes at gjør momentet spesielt for denne typen lovbrudd, er at straffen i slike saker i utgangspunktet er lav, og da faller i bakgrunnen av mer alvorlige og prioriterte lov-

¹²⁵ For eksempel: THAUG-2010-155241. RT-1991-2. Rt 1993-1397.

¹²⁶ Rt. 1994 s.1274.

¹²⁷ Grunnloven §96, EMK art 6 nr. 1, SP art 14 (3) bokstav c.

¹²⁸ Grunnloven § 95, EMK art 13.

¹²⁹ Rundskriv G-13/02.

¹³⁰ Eskeland (2013) s.482.

¹³¹ Eskeland (2013) s. 482 jf. Rt-1995 s. 40.

brudd.¹³² Da kan det lett utvikles en presedens i slike saker, at den allerede lave straffen blir avspist av naturlige nedprioriteringer.

Som eksempel viser jeg til en dom fra Sarpsborg tingrett i 2012 hvor en bonde ble dømt fordi tiltaltes grisehold ikke hadde vært i samsvar med lover og forskrifter. Straffen ble målt til fengsel i 45 dager og tap av retten til å ha svin i fem år. Ved utmåling av straffen ble sakens alder lagt vekt på i formildende retning, som den eneste formildende omstendighet ved saken. Fra forholdene fant sted i 2009 og 2010 lå saken ubehandlet hos politiet frem til tiltalebeslutning ble tatt ut i april 2012. Dette ga utslag i formildende retning ved at retten kom fram til at "...fengselsstraffen må gjøres betinget med en prøvetid på to år...".¹³³ Straffen ble altså redusert fra ubetinget til betinget på grunn av den formildende omstendigheten i saken.

Dette er bare ett av flere eksempler fra utvalget, hvor tidsaspektet resulterte i en midlere dom. Bakgrunnen for dette kan være at politiet og påtalemyndigheten prioriterer å etterforske og irettføre alvorligere saker. Til slutt gis rabatt i de mindre prioriterte sakene.¹³⁴ Det står uttrykt i rundskriv fra Riksadvokaten i mars i år at brudd på dyrevelferdsloven skal behandles raskt, dette kan være tegn på en utvikling, hvor det formildende tidsaspektet ikke er så dominerende i saker om dyrevelferd.¹³⁵

4.7.3.2 *Tilståelse*

Straffeloven § 59 annet ledd kom som et tillegg til loven i 2001 og der står det at dersom den siktede har gitt en "uforbeholden tilståelse" så "skal retten ta dette i betraktning" ved straffutmålingen. Det er fast praksis at tilståelse i egen sak skal tillegges vekt ved straffutmålingen.¹³⁶ Det er også vanlig med rabatt ved tilståelse som bevis i straffesak mot andre. Tilståelse tillegges ofte vekt i formildende retning blant annet på grunn av prosessøkonomiske besparelser og den effektivitet dette medfører.

¹³² TROMS-2012-4469, TSUHO-2009-151290.

¹³³ TSARP-2012-75352.

¹³⁴ LF-2011-2611: "Det er i saken et formildende moment som må tillegges vekt. Det er ved lagmannsrettens behandling av saken gått litt over to år siden de mest lidende hundene ble avlivet."

¹³⁵ Riksadvokaten nr 1/2015, s.12.

¹³⁶ Riksadvokaten (3/2007) punkt I.

Er det slik at en tilståelse uten videre leder til straffereduksjon og således alltid blir et formildende moment i straffutmålingen? Dette ble tatt opp i forarbeidene til loven, hvor det står: "Om det skal gis straffereduksjon og hvor stor den i tilfelle skal være, må avgjøres av dommeren ut fra en konkret vurdering hvor de viktigste momentene vil være hvilken betydning tilståelsen har hatt for fornærmedes situasjon, og hvor stor prosessøkonomisk gevinst den har medført.»¹³⁷ Det sentrale er at dersom siktede har tilstått, skal dette alltid tas i betraktning, men ikke nødvendigvis føre til en strafferabatt.¹³⁸ Hvor stor en eventuell strafferabatt blir i slike saker er en skjønnsmessig vurdering som avhenger av flere ting, blant annet når i prosessen tilståelsen ble gitt. Det er forskjell på saker hvor en tilståelse er avgjørende for at politiet i det hele tatt for kunnskap i saken og tilfeller hvor en tilståelse kommer først etter hovedforhandlingene i en sak.

Ved brudd på dyrevelferdsloven er tilståelse ofte nevnt i domsutvalget mitt. I mange saker kan tilståelse være avgjørende for at påtalemyndigheten for kunnskap om ugjerningen. Dette henger også sammen med at brudd på dyrevelferdsloven er vanskelig å oppdage, noe som taler for at det må reageres når overtredelsene gir seg til kjenne.¹³⁹

I Haugaland tingrett ble en mann dømt til fengsel i 60 dager for å ha drept en ku med ni knivstikk. I straffutmålingen ble det i formildende retning lagt vekt på mannens uforbeholdne tilståelse, i form av egenverdi og tilståelsens betydning for effektiviteten i saken.¹⁴⁰ I Gjøvik tingrett førte ikke tilståelsen til prosessøkonomiske besparelser, men tilståelsens egenverdi ble tatt med i formildende retning og domfelte fikk en tilståelsesrabatt på 15 av 90 dager, tilsvarende 17%.

I TOSLO-2009-120584 ble det at den tiltalte ga uttrykk for at han erkjente straffeskyld ikke formildende vekt fordi "tilståelsen" var kombinert med en påstand om at det forelå en nødvergesituasjon. Tiltaltes "skylderkjennelse" hadde på ingen måte forenklet saken fordi påtalemyndigheten måtte bruke masse ressurser på å få klarlagt om det faktisk forelå en nødvergesituasjon, ved blant annet vitneføring.

¹³⁷ Ot.prp.nr.81 (1999-2000) s. 38-39.

¹³⁸ Andenæs (2010) s. 443.

¹³⁹ Rt. 2009 s. 1595.

¹⁴⁰ THAUG-2010-155241.

5 Avsluttende refleksjoner

Etter gjennomgangen av straffutmålingsmomentene i dyrevelferdssaker er det flere enkeltspørsmål som gir rom for videre refleksjon.

5.1 Likestilt dyrevelferd?

Dyrevelferdsloven § 2 fastslår at "Loven omfatter forhold som påvirker velferd hos eller respekt for pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tiftokreps, blekksprut og honningbier." Selv om utviklingen av dyrs rettigheter og deres stilling i samfunnet har fått et sterkere vern med mer omfattende lovverk og større fokus, er det fortsatt en vei igjen før velferden er likestilt for alle arter som omfattes av loven. Som rettspraksis belyser så er det i størst grad pattedyr straffesakene gjelder. Jeg har i arbeidet med denne oppgaven, gjennom funn og gjennomgått litteratur, fått inntrykk av at dyrevelferden står sterkest for de dyrene vi i samfunnet føler oss nærmest knyttet til. Pelsdyrnæringen, sirkusdyr og oppdrettslaks er noen av de gruppene som i nyere tid har fått større oppmerksomhet i et dyrevelferdsperspektiv, men jeg mener vi har et stykke å gå, før dyrevelferden for disse gruppene er likestilt med husdyr og produksjonsdyr.

Jeg vil belyse denne problemstillingen med den eneste dommen fra utvalget som omhandlet fisk: I en dom fra Øst-Finnmark tingrett i 2007 ble en mann dømt for overtredelse av dyrevvernloven og akvakulturforskriften.¹⁴¹ Mannens oppdrettsanlegg hadde flere fisker som var magre og hadde fått sykdommer, som et resultat av at de ikke fikk nok og rett tilpasset fôr. Dette resulterte i en bot på 5000 kr. Som det sies i dommen var det på det tidspunktet ingen publisert rettspraksis som gjaldt slike saker, men mitt poeng her er om det mangler tilsvarende praksis fordi lovbruddene ikke har funnet sted eller om det har vært slik at andre dyrs velferd har blitt prioritert i større grad. Pattedyrenes lidelse er mer synlig og er en lidelse vi kanskje nærmere kan gjenkjenne oss i, mens det er vanskelig for oss som mennesker å vite hvordan fisk har det, de lever tross alt i et annet miljø.

Jeg mener eksempelet her, fra fiskevelferd i oppdrettsnæringen, ikke kan være enestående av sin art. Jeg tror det er samfunnets kunnskap og holdninger om denne dyregruppen som gjør at fiskens velferd blir nedprioritert. I en artikkel med overskriften "Menneskets medfødte forutsetninger som vertskap for produksjonsdyr" skriver veterinær, miljøforkjemper og forfatter

¹⁴¹ TOSFI-2007-114601.

Bergljot Børresen, om menneskets ansvar for dyrenes velferd som følger med ansvaret som "vert". Hun beskriver utviklingen slik: "Jegerens gamle makt over byttedyrets *død* ble erstattet av bondens makt over hele husdyrets livsløp fra fødsel til død."¹⁴² På samme måte beskriver hun møtet mellom menneske og fisk som en typisk jaktsituasjon, med en endring til vertskap i lys av utviklingen med fiskeoppdrett.

På lik linje med andre dyregrupper mener jeg menneskets stilling som vertskap for fisk er nytt og belyser nødvendigheten av en velferd som utvikler seg i tråd med nyere former for dyrehold. Menneskets hold av dyr begrenser dets normale atferd og makten som ligger i dette avhengighetsforholdet må tas på alvor.

I en nyhetssak fra mars 2015 hvor temaet er lakselus, uttrykker den daværende fiskeriministeren, Elisabeth Aspaker, sin misnøye med det hun mener er forskjellsbehandling mellom dyregrupper med disse utsagnene: "Mattilsynet unnlater å anmelde store skader på oppdrettslaks." og "Man kan ikke prute seg ut av dyrevelferdsloven."¹⁴³ Avdelingssjef ved Mattilsynet avdeling Namdal, John Bjarne Falch, bekrefter at samme lov gjelder for dyr på land som i vann, men at en sammenligning med laks som får spylt vekk skinn og kjøtt i kampen mot lakselus ikke kan sammenlignes med en bonde som spuler skinnen av en ku. Artikkelen avsluttes med følgende utsagn fra avdelingssjefen; "Jeg er enig i at fisken på bildet åpenbart lider, men, sammenligningen blir kunstig." Han begrunner dette utsagnet med at "...fisk er en mer primitiv art..".¹⁴⁴ Falchs utsagn viser her holdningen til dyrevelferd som jeg mener er et problem i samfunnet. På den ene siden har man de som mener dyrevelferd mellom dyregruppene ikke kan være likestilt og på den andre siden har man forkjempere for dyreverns som mener velferden skal være likestilt. Disse synspunktene er begrunnet i hvilket syn man har på de forskjellige dyrene, men hvis loven beskytter alle dyr, kan ikke Mattilsynet som objektiv kontrollmyndighet i min vurdering unngå å slå ned på alle brudd på loven, hvorpå det er opp til domstolen å ta hensyn til de etiske sidene ved den enkelte dyreart. Ressurser og prioriteringer er selvsagt en naturlig hindring på området, men rett holdning må ligge til grunn for en riktig utvikling. Mattilsynet i Bergen og omland legger størst vekt på holdninger: "Dersom dette

¹⁴² Børresen (2010) s. 23.

¹⁴³ Abcnyheter, Dyrevernsloven skal håndheves for oppdrettslaks også! (sitert 20. mars 2015)

¹⁴⁴ Abcnyheter, Dyrevernsalliansen anmelder smertefull spyling av laks. (sitert 20. mars 2015)

mangler, hjelper det ikke mye med kunnskap og ferdigheter, og er holdningene på plass skaffer du deg nødvendig kunnskap og ferdigheter, eller ber om hjelp om du ikke strekker til."¹⁴⁵

Dyrevelferdslovens formål er å "...fremme god dyrevelferd og respekt for dyr." Jeg mener nøkkelen til god dyrevelferd ligger i å ha respekt for dyrene. Denne respekten må gjelde alle dyr som omfattes av loven, dersom vi skal komme nærmere et samfunn med likestilt dyrevelferd.

5.2 Sammenheng mellom vold mot dyr og mennesker

Om det er en sammenheng mellom vold mot dyr og senere vold mot mennesker er et omstridt tema. I NRKs Brennpunkt dokumentar fra 2013 viser voldsforsker Ragnhild Bjørnebekk til forskning gjort av FBI i USA, hvor en betydelig andel som satt inne for voldskriminalitet tidligere hadde utført vold mot dyr.¹⁴⁶

I diskusjonen vises det til en sammenheng hvor de som mishandler dyr ofte selv har blitt utsatt for mishandling i oppveksten.¹⁴⁷ Dette tyder på at det er en sammenheng mellom voldshandlinger på generelt grunnlag. Men som professor Guri Larsen sier i sin kommentar angående temaet; "Det er sikkert like mange eksempler på dyremishandling i barndommen som ikke har ført til voldsutøvelse som voksen. En motsatt hypotese kan vise det meningsløse: "...mennesker som er glad i dyr begår aldri voldskriminalitet."¹⁴⁸ Som hun sier viser dette det meningsløse, tilfellene av interesse er jo de tidligere handlinger som kan være faresignal for senere straffbare handlinger.

Budskapet i Guri Larsens kommentar er som overskriften, "Mishandling av dyr er mer enn forklaring på vold mot mennesker". Hun mener det er viktig at vold mot dyr skal vurderes for seg, at dyrenes lidelser tas "...på alvor uten å bruke ugjerninger mot dem som en forklaring på hvorfor mennesker utøver vold mot hverandre." Psykologspesialist Per Isdal mener det er en klar sammenheng mellom vold mot dyr og mennesker, men at problemet ligger i at politiet ser

¹⁴⁵ Viken, Per Arve, E-post, Mattilsynet, 2015.

¹⁴⁶ Nrk Brennpunkt, Bare et dyr, (2013)

¹⁴⁷ Isdal, Per, Nrk, Brennpunkt (2013).

¹⁴⁸ Larsen, Guri, Mishandling av dyr er mer enn forklaring på vold mot mennesker (sitert 5. april 2015)

på tilfellene isolert.¹⁴⁹ Dersom det er en sammenheng er det viktig at voldstiltfellene ses i sammenheng med hverandre. Som Larsen sier, må det tas på alvor som egne og alvorlig lovbrudd i seg selv. Samtidig mener jeg at sammenhengen mellom vold mot mennesker og dyr er viktig som moment i straffutmålingen. Ikke bare "...som forklaring på vold mot mennesker", men også i motsatte tilfeller, vold mot mennesker må kunne være skjerpende i saker om vold mot dyr.

I saker som gjelder vold mot mennesker, kan tidligere vold mot dyr være skjerpende fordi det vitner om voldelig atferd. En formildende side kan være en vanskelig barndom. Per Isdal sier i dokumentaren fra 2013 at man ofte finner en vanskelig barndom bak mishandling av dyr. Som jeg tok opp under tidligere forhold som straffutmålingsmoment, vil skjerpelsen av momentet øke med likhetstrekkene i handlingen. Hvis straffen i en sak om vold mot mennesker skjerpes av tidligere vold mot dyr, kan vold mot mennesker da skjerpende i straffesaker som gjelder vold mot dyr?

Jeg mener voldshandlingen og overtredelse av denne terskelen bør være et skjerpende moment og ha større betydning i straffutmålingen uavhengig av hvem som er offer, menneske eller dyr. Ved først å se verdien og alvorligheten av de isolerte tilfellene gjennom en dypere kvalitativ gjennomgang, vil man forhåpentligvis kunne avdekke eventuelle sammenhenger.

5.3 Forholdet mellom straff og handling

Som statistikken fra utvalget mitt viser i kapittel 4, har straffene for brudd på dyrevelferdsloven jevnt over vært lave. Selv om det ofte gis en kombinert straff, er det ikke noen av straffene som er i nærheten av hva strafferammen tillater. Bot er mye brukt ved brudd på dyrevelferdsloven og varierer i alt fra 1.500 kr til 35.000 kr.¹⁵⁰ Hva som gis i bot avhenger mye av tiltaltes formuesforhold og betalingsevne, dette kan være en grunn til at bøtene som blir gitt er lave. Dette kan få oss til å undres om bøter er riktig straffereaksjon. I forarbeidene står det at "Bøtestraff kan benyttes alene eller i kombinasjon med fengselsstraff, og vil i mange tilfeller være den mest hensiktsmessige straffen."¹⁵¹ Dette reiser spørsmålet om hvorfor denne straffen blir omtalt som den mest hensiktsmessige. Det kan ha bakgrunn i et ressursparende og økonomisk hensyn, eller det kan være hensiktsmessig i det at boten bidrar til den ønskede preven-

¹⁴⁹ Nrk brennpunkt, Bare et dyr (2013).

¹⁵⁰ Utelatt foretaksboten i Rt. 2009 s. 1595 på 300.000 kr.

¹⁵¹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 117.

tive virkning. Jeg mener bot som straff ved brudd på dyrevelferdsloven kan begrunnes med hensiktsmessigheten under tidligere dyrevernlav når overtredelsene fortsatt ble sett på som forseelser. Nå er de kvalifiserte skyldgradene av en mer alvorlig grad og sett i sammenheng med den lovens formål om å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr, ser jeg ikke hvordan bot lenger kan omtales som den mest hensiktsmessige form for straff.

Jeg mener på bakgrunn av lovbruddenes art at bot ikke er den mest hensiktsmessige straffen. Denne straffereaksjonen brukes i nesten samme grad som når overtredelser av dyrevelferdsloven før lovendring i 2001 ble sett på som forseelser. Den utbredte bruken av bøter ved denne typen lovbrudd vil kunne gi inntrykk av at overtredelsene av loven i stor grad gjelder mindre alvorlige saker. Jeg mener overtredelsene av denne loven etter det ved det skjerpede skyldkrav ikke lenger kan omtales som mindre alvorlige saker. I sammenligning med andre i et prioriteringsperspektiv ja, men ikke når loven krever forsett eller grov uaktsomhet som skyldgrad.

På bakgrunn av at lovbruddene går utover dyr, mener jeg aktivitetsforbud kan være den mest hensiktsmessige reaksjonen og den er i følge domsutvalget mitt mye brukt i kombinasjon med fengsel og/ eller bot. En bakside med rettighetstap er at dette er en reaksjon som det kan være vanskelig å kontrollere om den opprettholdes. Det er veldig vanlig og står uttrykt i loven, at aktivitetsforbud kan omfatte en eller flere typer dyr. Det er veldig vanlig at aktivitetsforbudet gjelder den dyrearten overtredelsen er rettet mot, men dette kan reise spørsmål om hvorfor man ved lovbrudd mot en art, kan stoles på med andre arter. Man viser med dette manglende troverdighet og tillit som dyreholder generelt.

Det er fordeler og ulemper med alle reaksjonene, men jeg stiller spørsmål ved hensiktsmessigheten når ingen av reaksjonene utmåles i særlig stor grad. Det at straffene er lave mener jeg henger sammen med straffutmålingsmomentene og måten de vektlegges. Jeg mener det blir feil å si at straffe skal gjenspeile handlingen, på bakgrunn av at det ikke bare er handlingen som skal vurderes i en straffutmåling. Forholdene rundt handlingen er like viktige i en straffutmåling, som for eksempel domfeltes bakgrunn og situasjon. Jeg mener forholdsmessighetsvurderingen bør være bredere enn hva den nye straffelovens § 29 andre avsnitt legger opp til. Det er derfor mer passende å si at straffen skal gjenspeile handlingens art i lys av relevante straffutmålingsmomenter når prinsippet om forholdsmessighet skal vurderes. Slik straffeni-vået fremstår gjennom domsutvalget jeg har vurdert, gir det inntrykk av at bruddene på dyrevelferdsloven i liten grad er alvorlige. Dette gjør at folk mister respekt for loven, og det fører

til at også respekten for dyrene undergraves. Dette er det motsatte av lovens intensjon om å fremme velferden hos og respekten for dyr.

5.4 Straffutmålingsmomentene

Tema for oppgaven er straffutmålingsmomentene ved brudd på dyrevelferdsloven. Som jeg nevnte innledningsvis, var jeg nysgjerrig på straffenivået på området. Straffutmålingsmomentene er i enhver straffesak avgjørende for hva den endelige straffen blir. Jeg fikk etter en gjennomgang av momentene i rettspraksis et nytt syn på straffene som gis ved slike brudd og hvorfor de er som de er.

Av sakene som gjaldt vanskjøtsel var det i de fleste tilfeller psykiske problemer i forkant eller under overtredelsen. Andre personlige forhold ble også mye omtalt som formildende ved straffutmålingen. Selv om det i forarbeider og rettspraksis uttrykkes at slike formildende forhold kan forklare handlingen, er det ikke et godt nok grunnlag for å unnskyldte handlingen.¹⁵²

Det er overraskende lite fokus på det jeg i forkant av arbeidet med oppgaven trodde ble vektlagt i straffutmålingen. Jeg mener her det skjerpene som ligger i å forsømme sitt eget ansvar som profesjonell dyreholder, momentet "yrkesforhold". Ved å stille krav og legge mer ansvar på "dyreholder" i de forskjellige former dyrehold, samtidig som myndighetene og rettsvesenet gir uttrykk for at brudd på dyrevelferdsloven tas på alvor. I et rundskriv fra Riksadvokaten fra mars i år, ble det lagt vekt på i prioriteringene for året at "Alvorlige overtredelser av dyrevelferdsloven må behandles raskt og på en kvalitativ god måte."¹⁵³ I de få sakene hvor dyreholders profesjonelle stilling i forhold til dyrene ble nevnt i domsutvalget, var det ikke som skjerpene moment i seg selv, men som et ledd i avklaringen av domfeltes skyldgrad og mangel på villfarelse. Jeg har i oppgaven tidligere diskutert utviklingen av et stadig sterkere rettsvern for dyr over tid. Det er derfor grunn til å diskutere om kravene til yrkesgruppene som skal arbeide med dyrene også bør tilsvarende skjerpes, på linje med andre yrker hvor høy etisk standard er nødvendig.

Selv om kravet til dokumentert kompetanse ikke fungerer som ønsket i praksis, er det ikke mindre alvorlig at folk som arbeider med dyr mishandler dyr i form av vold eller vanskjøtsel.

¹⁵² Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 89.

¹⁵³ Riksadvokaten nr 1/2015, s.12.

Jeg mener momentet yrkesforhold vil få større betydning i saker om dyrevelferd etterhvert som rettsområdet får mer rettspraksis og kravet om dyrenes velferd prioriteres i større og likestilt grad. Om et større fokus på yrkesforhold som moment vil gi høyere straffer er usikkert, men å synliggjøre ansvaret og omfanget av det å drive med dyr, kan være positivt for en holdningsendring på området.

5.5 Veien videre

I dyrevelferdssaker som treffer hjertet til folk, vekkes et stort engasjement. Som for eksempel i dyrevelferdssaken som gjaldt hunden Lucas.¹⁵⁴ I Moss tingrett 19. februar 2015 stod en mann i 20-årene tiltalt for grove brudd på dyrevelferdsloven. Han hadde bundet hunden sin Lucas til et betongrør og kastet den i vannet fra en bro, som var 6 meter ned. Han ble for forholdet dømt til fengsel i seks måneder og et rettighetstap for hund i 10 år. Avgjørelsen er anket og er ennå ikke er rettskraftig. Den er derfor ikke en del av statistikken fra utvalget i denne oppgaven. Dersom dommen opprettholdes eller fører til strengere straff, vil dette være meget oppsiktsvekkende i saker hva gjelder brudd på dyrevelferdsloven.

Den strengeste straffen som er gitt ved brudd på dyrevelferdsloven er 1 års fengsel og et aktivitetsforbud på 20 år. Dette var en sak fra Tønsberg tingrett i 2014 hvor den domfelte hadde unnlatt å gi 450 griser det stell og tilsyn de skal ha etter dyrevelferdsloven § 24. Forholdet fant sted over en periode på ca 5 måneder og det endte med døden for de fleste av grisene. Retten la skjerpene vekt på omfanget og lidelsene situasjonen hadde medført.¹⁵⁵

Disse to avgjørelsene kan være tegn på at samfunnet går mot en utvikling av en mer skjerpet straff for de alvorlige tilfeller. Vurderingene som ligger til grunn for å kunne gi den høyeste straffen på 3 år blir i mange saker tatt opp og avklart som oppfylt. Likevel, er det slik rettspraksis på området har vært fram til nå, vanskelig å se hva som må til for at strafferammen utnyttes i større grad enn før.

I lys av det jeg har gått gjennom i oppgaven, mener jeg det er behov for en holdningsendring hva angår dyrenes verdi. Jeg mener vi også trenger et gjennomgående større fokus på likestilt dyrevelferd, for at alvoret av lovbruddene på området skal synliggjøres bedre. Jeg mener dette vil føre til en klarere og mer skjerpet straff på området. Jeg mener de generelle straffutmålingsmomentene som brukes på området, avspiser de allerede lave straffene slik at den dom-

¹⁵⁴ Nrk, Fengsel for drapet på hunden Lucas, (sitert 10. april 2015).

¹⁵⁵ Tønsberg tingretts dom av 18. mars 2014.

felte sitter igjen med det jeg mener er en straff som da ikke lenger gjenspeiler alvorligheten i lovbruddet. Selvfølgelig må de relevante momentene kunne tillegges vekt som i alle andre straffesaker, men jeg mener det er rom for endring i vektlegging av momenter i disse sakene. Det bør det legges større vekt på ansvaret "dyreholder" har for dyrene. Som jeg diskuterte i oppgaven er kravet til kompetanse noe som er vanskelig å gjennomføre i praksis, men den praksisen som Mattilsynet bruker ved kompetansetilsyn har en lignende funksjon, og det må kunne stilles krav til at folk har kunnskap om det de jobber med, om ikke dokumentert kunnskap, i hvert fall kunnskap drevet av interesse for arbeidet, som på et minimumsnivå kan ivareta dyrs velferd.

6 Kilder

6.1 Litteratur

Andenæs, Johs., *Statsforfatningen i Norge*, 1976.

Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*, 5. utgave, 2004.

Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Frederik Rieber-Mohn, 2010.

Bratholm, Anders, *Strafferett og Samfunn*, 1980.

Børresen, Bergljot, "Menneskets medfødte forutsetninger som vertskap for produksjonsdyr.", *Dyreetikk*, 2010, s. 16-39.

Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave, 2001.

Ellefsen, Rune, *Med lov til å pine - Om bruk og beskyttelse av dyr*, 2013.

Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 3. utgave, 2013.

Gisle, Jon, *Jusleksikon*, 2010.

Larsen, Guri, *Dyrevern eller samfunnsvern? - Dyremishandling som lovbrudd og lovlydig handling*, 2003.

Lilleholt, Kåre, *Knophs oversikt over Norges rett*, 13. utgave, 2009.

Mejdell, Cecilie M., Inger Helene Stenevik, *Dyrevelferdsloven - kommentarutgave*, 2011.

Sandøe, Peter, Pernille Fraas Johnsen, Stine B. Christiansen, "Dyrevelferd" fra *Dyreetikk*, Andreas Føllesdal (red.), 2000, s. 210-226.

Scully, Matthew, *Dominion: The Power of Man, the Suffering of Animals, and the Call to Mercy*

6.2 Lover

- 1814 Lov 17 mai 1814 Kongeriket Noregs Grunnlov (grunnloven)
1842 Lov angaaende Forbrytelser af 20de August 1842*
1902 Lov 22 mai 1902 nr. 10 alminnelig borgerlig straffelov (straffeloven).
1935 Lov 07 juni 1935 nr. 13 Dyrevernloven (opphevet)
1974 Lov 19 juni nr.97 Lov om dyrevern (opphevet)
1981 Lov 27 mars nr.15 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)
1981 Lov 29 mai nr.38 Lov om jakt og fangst av vilt (viltloven).
1999 Lov 21 mai 1999 nr. 30 om styrking av meneskerettighetenes stilling i norsk rett (meneskerettsloven).
2003 Lov 28 mars nr.9 Lov om hundehold (hundeloven).
2005 Lov 20 mai 2005 nr. 28 Lov om straff (straffeloven).
2009 Lov 19 juni nr. 103 Lov om dyrevelferd (dyrevelferdsloven)

* Faksimileutgave av Den norske Straffelov (Lov angaaende Forbrytelser af 20de August 1842), Frode Ulvund, Historisk insitutt, Universitetet i Bergen, 31.7.2000.
<http://www.hist.uib.no/krim/1874/>

6.3 Forskrifter

- 2004 Forskrift 22 april nr.22 Forskrift om hold av storfe.
2005 Forskrift 18 februar nr.160 Forskrift om velferd for småfe.

6.4 Forarbeider

- SKM 1888 Straffelovkommisjonen fra 1885 referert til i Ot.prp.nr.8 (2007-2008).
NOU 2003 nr 15, Fra bot til bedring - Et mer nyansert og effektivt sanksjonssystem med mindre bruk av straff.
Ot.prp.nr.68 (1999-2000) Om lov om endringer i lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyrevern.
Ot.prp.nr.81 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven
St.meld.nr.12 (2002-2003) Om dyrehold og dyrevelferd
Ot.prp.nr.90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)
Ot.prp.nr.8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20.mai 2005 nr 28 mv.
Ot.prp.nr.15 (2008-2009) Om lov om dyrevelferd (2008-11-28)

6.5 Rundskriv

Rundskriv G-13/02 (2002) *Lang saksbehandlingstid i straffesaker - kravet til effektivt, nasjonalt rettsmiddel i EMK artikkel 13.*

Rundskriv fra Riksadvokaten nr 3 (2007) *Tilståelsesrabatt.*

Rundskriv fra Riksadvokaten nr.1 (2015) *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2015 - politiet og statsadvokatene.*

6.6 Nettsider

Økokrim 3. desember 2014, Har vi et politi i Norge? Hentet 23. april 2015 fra:

http://www.okokrim.no/miljokrim/nor/tidligere-utgaver/3_desember_2014/artikler/har-vi-et-politi-for-dyr-i-norge?target=print

Abcnyheter. Dyrevernloven skal håndheves for oppdrettslaks også! Hentet 20. mars 2015 fra:

<http://www.abcnyheter.no/nyheter/2015/03/20/220415/dyrevernloven-skal-handheves-oppdrettslaks-ogsa>

Abcnyheter. Dyrevernalliansen anmelder smertefull spyling av laks. Hentet 20.mars 2015

fra:<http://www.abcnyheter.no/nyheter/2015/03/19/220319/dyrevernalliansen-anmelder-smertefull-spyling-av-laks>

Nrk. Brennpunkt, Bare et dyr. Hentet 22. mars 2015 fra:

<http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDUP11001613/08-10-2013>

Nrk. Fængsel for drapet på hunden Lucas, Hentet 10. april 2015 fra:

<http://www.nrk.no/ostfold/fengsel-for-drapet-pa-hunden-lucas-1.12236903>

Nrk, Dyrevold kan bli menneskevold, Hentet 5. april 2015 fra:

<http://www.nrk.no/ostfold/fengsel-for-drapet-pa-hunden-lucas-1.12236903>

Larsen, Guri, Mishandling av dyr er mer enn forklaring på vold mot mennesker, hentet 5. april 2015 fra:

<http://www.jus.uio.no/ikrs/tjenester/kunnskap/kriminalpolitikk/meninger/2013/dyrevern.html>

Kinander, Morten, Norsk strafferett på villspor, hentet 22 februar 2015 fra:

<http://www.dagbladet.no/2013/08/02/kultur/debatt/kronikk/meninger/hovedkronikk/28506094>
/ (Kronikk basert på en lengre resonnement om straffens begrep og begrunnelse i jussens venner 03/2013)

E-post: Kontakt med Per Arve Viken fra Mattilsynet distriktskontor i Bergen og Omland.

Tema: Kompetansekrav og dyrevelferd. Dato: 2. mars 2015 - 17. april 2015.

6.7 Domsutvalg

Alle dommer, beslutninger og kjennelser fra lovdata.no med stikkordet dyrevelferd/dyrevern i perioden 1990-2015. Med stikkordene var det totalt 225 saker som kom opp, etter en gjennomgang av disse kom jeg frem til at de følgende 118 var av relevans. Dette fordi lovbruddet var av relevans for straffutmålingen.

Tingrett	Lagmannsrett	Høyesterett
TOSLO-2002-5443	LE-1995-1494	Rt.1977 s.1207
TKISA-2005-179636	LG-1995-1411	Rt. 1990 s. 974
TSOST-2006-28603	LF-1996-810	Rt. 1991-2
TROMS-2006-110079	LG-1997-206	Rt. 1991 s. 360 (102-91)
TRYFY-2006-17816	LA-1997-1550	Rt. 1992 s. 559
TKISA-2007-7289	LA-1997-1481	Rt. 1992 s. 615
TFJOR-2007-35019	LG-1999-1116	Rt. 1993 s. 1380
TNHER-2007-119238	LG-2000-2260	Rt. 1993 s. 1397
TOSFI-2007-114601	LB-2001-1947	Rt. 1994 s. 899 (259-94) *
TSAFO-2008-67914	LG-2001-1004	Rt. 1994 s. 1272
TGJOV-2009-32786	LE-2001-449	Rt. 1994 s. 1274
TSUHO-2009-151290	LG-2001-2115	Rt-1995 s. 40
TSTAV-2009-127235	LH-2002-786	Rt. 2009 s. 1595
TOSLO-2009-120584	LG-2002-917	
TSOST-2009-156253	LE-2002-936	
TAUAG-2010-55270	LH-2003-48	
THAUG-2010-155241	LG-2004-5871	
TNOST-2010-57617	LG-2004-14731	
TLIST-2010-148742	LB-2004-6234	
TSOST-2010-134276	LG-2004-33547	
TNOST-2011-204321	LG-2004-77064	
TJARE-2011-32	LF-2005-53172	
TNETE-2011-77798	LF-2005-106316	
TLARV-2011-85412	LH-2005-56437	
TJARE-2011-117511	LA-2005-148024	
TJARE-2011-199189	LG-2005-105637	
TSUHO-2011-145625	LG-2005-144689	

TSENJ-2011-201467	LB-2007-13613	
TJARE-2011-176217	LB-2007-43563	
TNOST-2011-204321	LH-2007-72209	
TOSLO-2012-184419	LA-2007-124069	
TNOVE-2012-161040	LH-2007-139530	
TOSLO-2012-164640	LB-2007-147650	
TGJOV-2012-159999	LE-2007-143740	
TJARE-2012-111543	LB-2007-153720	
TLFOT-2012-99268	LB-2008-5177-1	
TNOMO-2012-146846	LG-2008-24593	
STAV-2012-57270	LH-2008-14389	
TSAFO-2012-127678	LF-2007-74868	
TSARP-2012-75352	LB-2008-90040	
TDALA-2012-106586	LH-2008-56163	
TNAMD-2012-66379	LF-2009-104716	
TSTAV-2012-40223	LB-2009-3669	
THEGG-2012-89807	LG-2009-114984	
TGJOV-2012-19254	LG-2009-17790	
TSAFO-2012-58940	LH-2010-62611	
TSAFO-2012-25353	LF-2011-2611	
TSTAV-2012-44575	LB-2011-62044-2	
THEDM-2012-8748	LA-2012-184245	
THAFE- 2012-15214	LG-2012-99997	
TFRED-2012-25259	LB-2012-170264	
TROMS-2012-4469	LB-2013-153713	
TKISA-2013-137704	LF-2014-66155	
TNOGU-2013-44107	LF-2014-27194	
TFOLL-2013-127728	LB-2014-204160	

Upubliserte dommer:

Bergen tingretts dom av 2015 "Pasientsex" (ikke rettskraftig)

Moss tingretts dom av 19. februar 2015 (anket, ikke rettskraftig)

Tønsberg tingretts dom av 18. mars 2014.